

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง “การพัฒนาชุดสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของผู้ประกอบธุรกิจสินค้าและของที่ระลึกในพื้นที่น้ำพุร้อนดอยสะเก็ด” ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 ทฤษฎีการเรียนรู้
- 2.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 2.3 ทฤษฎีการจัดการศึกษาตลอดชีวิต
- 2.4 ทฤษฎีการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร
- 2.5 แนวความคิดเรื่องชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 2.6 แนวคิดการพัฒนาการวิจัยและพัฒนา
- 2.7 วิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีการเรียนรู้

2.1.1 ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้โดยภาพรวมแล้ว หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานกับประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ และเกิดจากการฝึกฝนและฝึกหัดจนเกิดความชำนาญ Gerrig and Zimbardo (2010) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ว่าเป็นกระบวนการที่อยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์ ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้ จะมีความสัมพันธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือเพิ่มศักยภาพของพฤติกรรม อารีย์ พันธมณี (2546) และเต็มศักดิ์ คทวณิช (2546) ได้เสริมประเด็นเรื่องการเรียนรู้ว่า พฤติกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้จะคงอยู่ในลักษณะค่อนข้างถาวร และเป็นผลมาจากประสบการณ์ หรือการฝึกฝนทั้งนี้พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงนั้นต้องไม่เกิดจากการตอบสนองตามธรรมชาติสัญชาตญาณ วุฒิภาวะ พืชยาต่างๆ โรคภัยไข้เจ็บ อุบัติเหตุหรือความบังเอิญ

2.1.2 องค์ประกอบของการเรียนรู้

Lindgren (อ้างในวรรณิ ลิ้มอักษร, 2551) ได้จัดแบ่งองค์ประกอบของการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ประการดังนี้

1) ผู้เรียนหรือตัวบุคคล ผู้เรียนถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบแรกและสำคัญที่สุด เนื่องจากในการเรียนรู้ หากขาดผู้เรียนไปการเรียนรู้ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ แต่ทั้งนี้การจะทำให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุดนั้น ผู้เรียนต้องมีปัจจัยหลายอย่างร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นความพร้อมที่จะเรียน อันหมายถึง วุฒิภาวะ ทักษะ ทักษะ ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ความสามารถ ทักษะ และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ นอกจากนี้แรงจูงใจในการเรียนรู้ของผู้เรียนยังเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจทั้งนี้ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2548) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบด้านผู้เรียนว่า ประสิทธิภาพส่วนบุคคลและความบกพร่องด้านร่างกายก็เป็นองค์ประกอบที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดีซึ่งองค์ประกอบด้านผู้เรียนที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

2) กระบวนการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนใช้ในการเรียนรู้เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่โดยผ่านระบบสัมผัสต่างๆของร่างกาย การรับรู้ การชักถาม การคิดหาเหตุผลหรือการทดลอง เพื่อแปลความหมายของสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปเก็บไว้ในความจำ สร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่โดยประสมประสานกับความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่เดิมเพื่อนำมาปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนต่อไป

3) สถานการณ์ในการเรียนรู้ เป็นสภาพการณ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนในขณะที่กำลังเรียน ซึ่งประกอบด้วย อุณหภูมิอากาศ ความเหนื่อยล้า ความหิว ความกลัว ความมืดความสว่าง ความเงียบ หรือเสียงดัง เป็นต้น ถึงแม้ว่าสถานะภาพเหล่านี้จะเป็นช่วงสภาวะหนึ่งของผู้เรียน และไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน แต่สภาพการณ์สามารถเบี่ยงเบนความสนใจสมาธิความตั้งใจและความพร้อมของผู้เรียนไปได้

ทั้งนี้องค์ประกอบทั้ง 3 ถือได้ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้เรียนทั้งทางตรงและทางอ้อมหาองค์ประกอบเป็นบวกก็จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพแต่ในทางตรงกันข้ามหากองค์ประกอบส่วนหนึ่งส่วนใดเกิดปัญหาจะส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้เกิดเป็นอุปสรรคขัดขวางไม่ให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ

2.1.3 กระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่จะนำบุคคลไปสู่การเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเก่าไปสู่พฤติกรรมใหม่ หรือเพิ่มศักยภาพให้กับพฤติกรรมเดิมโดยเป็นไปในลักษณะที่ค่อนข้างคงทนถาวร จากการศึกษาพบว่าได้มีผู้รู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ไว้มากมาย อาทิเช่น เดิมศักดิ์ คทวนิช (2546) Mouley, Kausmier & Goodwin, Cronbach และ Gagne (อ้างในอารี พันธมณี, 2546) ซึ่งสามารถสรุปกระบวนการเรียนรู้ได้ดังนี้

1) แรงจูงใจ แรงจูงใจเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้บุคคลเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้หรืออยู่ในสภาวะที่รู้สึกว่าเขาขาดความสมดุล จึงทำให้บุคคล เกิดแรงจูงใจในการแสดงพฤติกรรมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการหรือเพื่อสร้างความสมดุลให้กับตนเอง แรงจูงใจเปรียบเสมือนแรงขับเคลื่อนของบุคคลในการพยายามกระทำสิ่งต่างๆให้บรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งใจไว้ นอกจากนี้แรงจูงใจจะเป็นตัวกำหนดทิศทางในการแสดงพฤติกรรม ซึ่งหากบุคคลได้รับการเสริมแรงทั้งจากภายนอกและภายในจะยิ่งกระตุ้นให้บุคคลเกิดแรงจูงใจเพิ่มมากขึ้น และส่งผลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรม

2) พฤติกรรมตอบสนอง พฤติกรรมตอบสนองเป็นการแสดงออกของบุคคลเพื่อตอบสนองต่อความต้องการ หรือเพื่อสร้างความสมดุลให้กับตนเอง ด้วยการนำระบบรับสัมผัสต่างๆ อันได้แก่ การได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้สัมผัสและรับรู้รส เข้ามาใช้ในการแสดงพฤติกรรม ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกมานั้นบุคคลอาจมีการแสดงออกมาได้ทั้งทางบวกและลบ ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลและสถานการณ์ในขณะนั้นๆ

3) ผลจากการแสดงพฤติกรรม เมื่อเกิดการแสดงพฤติกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการหรือเพื่อสร้างภาวะสมดุลของบุคคลแล้ว ผลที่ได้รับจะเป็นตัวกำหนดการแสดงพฤติกรรมของบุคคลในครั้งต่อไป ซึ่งหากบุคคลเกิดความพึงพอใจจากผลที่ได้รับบุคคลจะมีการแสดงพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก แต่หากผลจากการแสดงพฤติกรรมสร้างความไม่พึงพอใจให้กับบุคคล พฤติกรรมกรรมนั้นก็มีแนวโน้มที่จะลดลงหรือได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือบุคคลอาจจะเลิกทำพฤติกรรมนั้นไป

4) การเรียนรู้ บุคคลเกิดการเรียนรู้จากผลของการแสดงพฤติกรรมว่าพฤติกรรมนั้นควรจะคงอยู่หรือลบไป บุคคลจะเกิดการเรียนรู้ว่าพฤติกรรมที่ส่งผลต่อตนเองในแง่บวกหรือสร้างความพึงพอใจให้แก่ตนเอง คือพฤติกรรมที่ตนเองต้องรักษาไว้ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวจะคงอยู่ต่อไปจนกระทั่งบุคคลมีการค้นพบพฤติกรรมใหม่ที่สามารถตอบสนองความต้องการหรือสร้างความสมดุลได้ดีกว่า หรือได้รับองค์ความรู้ใหม่ซึ่งสามารถลบล้างความเชื่อของพฤติกรรมเดิมได้ ทั้งนี้กระบวนการเรียนรู้ที่มีการหมุนวนเป็นวัฏจักร เนื่องจากมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ต้องการได้รับ การตอบสนองต่อความต้องการของตนเองอยู่ตลอดเวลา

2.1.4 กลวิธีการเรียนรู้

1) ความหมายของกลวิธีการเรียนรู้

Woodfolk (2010) ได้กล่าวไว้ว่า กลวิธีการเรียนรู้เป็นแนวคิดที่ดูวางแผนการกระทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการเรียนรู้ที่ตั้งไว้ ซึ่งได้ให้ความหมายของกลวิธีการเรียนรู้ว่า เป็นขั้นตอนการกระทำ พฤติกรรม กลไกเทคนิค หรือการคิดที่มีความเฉพาะเจาะจงที่บุคคลนำมาใช้เพื่อปรับปรุงการเรียนรู้ของตนเอง ทั้งนี้กลวิธีการเรียนรู้จึงเปรียบเสมือนชุดของการกระทำ หรือขั้นตอนที่บุคคลนำมาใช้เพื่อความสะดวกในการเข้าถึงเก็บรักษา เรียกคืน หรือนำมาใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการเรียนรู้ เพื่อสร้างหรือปรับปรุงการเรียนรู้ของตนเองให้ดีขึ้น อันจะนำมาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพ

2) ประเภทของกลวิธีการเรียนรู้

Ehrman (1990) ได้จัดแบ่งประเภทของกลวิธีการเรียนรู้ที่ใช้ในการเรียนรู้ทางภาษาไว้ 2 กลุ่ม 6 ประเภทดังนี้

ประเภทของกลวิธีการเรียนรู้ทางตรง เป็นพฤติกรรมการเรียนรู้เพื่อมุ่งเน้นการใช้ภาษาโดยตรงประกอบด้วย 3 กลวิธีได้แก่

1) กลวิธีการจดจำ (Memory Strategies) เป็นกลวิธีการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนสามารถจดจำสิ่งที่ได้เรียนรู้ แล้วสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้เมื่อต้องการ ทั้งนี้เกิดจากการที่ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่ได้เรียนรู้เข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งบางครั้งผู้เรียนอาจมีการใช้รูปภาพและเสียงเข้ามาช่วยในการจดจำ เพื่อให้สามารถจดจำได้เป็นเวลานานผู้เรียนต้องมีการทบทวนอย่างเป็นระบบ ใช้การตอบสนองทางร่างกายและความรู้สึกเข้ามาช่วย รวมถึงการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง

2) กลวิธีการรู้คิด (Cognitive Strategies) เป็นกลวิธีที่ผู้เรียนสามารถจัดการกับสาระทางภาษาที่ได้เรียนรู้ เพื่อนำมาเก็บไว้และสร้างขึ้นมาใหม่ได้อย่างมีความหมาย โดยกลวิธีการรู้คิดนี้จะเน้นที่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาโครงสร้างความคิดให้แข็งแรงช่วยทำให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์หาเหตุผล และเชื่อมโยงความรู้ได้อย่างรวดเร็ว ตัวอย่างของกลวิธีการรู้คิด ได้แก่ การจดบันทึก การสรุปความ การจัดลำดับใหม่ การวิเคราะห์ เป็นต้น

3) กลวิธีการเข้าใจ (Comprehension Strategies) เป็นกลวิธีที่เน้นความเข้าใจของผู้เรียนเป็นหลักจนสามารถเอาชนะข้อจำกัดของความรู้ได้ ผู้เรียนสามารถเติมเต็มความรู้ที่ขาดหายไปได้อย่างถูกต้องครบถ้วน ทำให้ทักษะการพูดการเขียนของผู้เรียนมีความคล่องตัวมากขึ้นโดยไม่เสียเวลาในการคิด

ประเภทของกลวิธีการเรียนรู้ทางอ้อม เป็นกลวิธีการเรียนรู้ที่สนับสนุนการเรียนรู้ทางภาษา แม้ว่าผู้เรียนจะไม่ได้เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาโดยตรงก็ตาม กลวิธีการเรียนรู้ทางอ้อมประกอบด้วย 3 กลวิธีได้แก่

1) กลวิธีอภิปัญญา (Metacognitive Strategies) เป็นกลวิธีที่ใช้ในการจัดการและประเมินค่าการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ผู้เรียนสามารถจำแนกรูปแบบการเรียนรู้ที่ตนเองพึงพอใจ ความต้องการ การวางแผนการเรียนรู้จากกลุ่ม และจัดการเนื้อหาสาระจัดลำดับพื้นที่ และโครงความคิด การเรียนรู้ ควบคุมความผิดพลาดและสามารถประเมินผลความสำเร็จ จากการนำกลวิธีการเรียนรู้เข้ามาใช้กลวิธีอภิปัญญานี้ เป็นกลวิธีที่ได้ใช้สำหรับจัดกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมด ทั้งนี้ความสำคัญซึ่งส่งผลในแง่บวกและมีผลกระทบต่อวิธีการเรียนรู้คิดโดยตรง เพราะกลวิธีอภิปัญญามีหน้าที่ในการควบคุมดูแลการรู้คิดเพื่อทำให้งานสำเร็จผลตามที่ต้องการ

2) กลวิธีด้านอารมณ์ (Affective Strategies) กลวิธีด้านอารมณ์ถูกนำมาใช้เพื่อจัดการกับสภาพอารมณ์และทัศนคติของผู้เรียน ได้แก่การที่ผู้เรียนตระหนักถึงระดับของสภาพอารมณ์และความวิตกกังวล รับรู้ถึงความรู้สึกของตนเอง มีการให้รางวัลตนเองเมื่อทำงานบรรลุผลสำเร็จ การใช้การหายใจลึก หรือพูดกับตนเองในทางบวก สำหรับผู้เรียนที่มีความชำนาญในการใช้ภาษาแล้ว กลวิธีทางด้านอารมณ์จะถูกนำมาใช้น้อยมาก เนื่องจากผู้เรียนมีการนำกลวิธีการรู้คิด กลวิธีอภิปัญญา และกลวิธีทางสังคมเข้ามาใช้แทน จึงทำให้สามารถควบคุมสภาพอารมณ์และความวิตกกังวลได้

3) กลวิธีทางสังคม (Social Strategies) กลวิธีทางสังคมเป็นกลวิธีการเรียนรู้ที่นำมาใช้เพื่อเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นช่วยให้ผู้เรียนสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และมีความเข้าใจในเป้าหมายทางวัฒนธรรม หรือภาษาที่เรียนรู้นั้นเอง สำหรับกลวิธีทางสังคมนี้ผู้เรียนใช้การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เพื่อสร้างความรู้ให้กับตนเอง เช่นการสอบถามเพื่อยืนยัน หรือไขข้อข้องใจ การขอความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น การสนทนากับเจ้าของภาษา และการสำรวจวัฒนธรรมและบรรทัดฐานของสังคม ที่มีการใช้ภาษา

กลวิธีการเรียนรู้ทางภาษาไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมล้วนมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ทั้งสิ้น เนื่องจากกลวิธีการเรียนรู้เหล่านี้มีการเกื้อหนุนซึ่งกัน และกันผู้เรียนมีการใช้กลวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบร่วมกันเพื่อให้สามารถเรียนรู้การใช้ภาษาได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นจึงไม่สามารถระบุได้ว่ากลวิธีการเรียนรู้ใดมีความสำคัญหรือมีประสิทธิภาพมากกว่ากัน ผู้เรียนแต่ละคนควรเลือกใช้กลวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมและความชำนาญของตนเอง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้เรียนมีศักยภาพในการเรียนรู้ทางภาษาที่แตกต่างกันออกไป

2.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2.2.1 ความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเองหรือ self- directed learning เป็นกระบวนการที่เกิดจากการที่บุคคลได้สร้างสรรค์วิธีการเรียนรู้ของตนเองขึ้นมา ปิยาภรณ์ ครองจันทร์ (2546) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเองว่า เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนมีความต้องการและริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อเพิ่มศักยภาพหรือแก้ปัญหาในการทำงานของตน โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดเป้าหมายวิธีการ ระยะเวลา ทรัพยากรที่จำเป็นต้องใช้ในการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดและประเมินผลสำหรับการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งหากเป็นไปตามเป้าหมายที่บุคคลได้หวังเอาไว้ กระบวนการเรียนรู้นั้นก็ถือว่าประสบความสำเร็จและมีการนำไปใช้ต่อ แต่หากไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้บุคคลก็จะมี การปรับปรุงพัฒนา หรือปรับเปลี่ยนวิธีการเพื่อตนเองให้บรรลุเป้าหมาย กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองที่มีประสิทธิภาพนั้นจะ ช่วยเพิ่มศักยภาพและแก้ไขปัญหาที่ตนเองกำลังเผชิญอยู่ได้ทั้งนี้กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองที่บุคคลนำมาใช้อาจจะได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ก็ได้ (Knowles,1975)

และจากการศึกษาบทความเรื่องปัญหาการศึกษาไทย: ทัศนะ Constructionismกับการเรียนการสอน โดย เสกสรรค์ (2012) ได้ให้นิยามทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยตนเองว่าเป็นการเรียนการสอนที่ผู้เรียนมีการเรียนรู้จากการสร้างสิ่งที่มีความหมายกับตนเอง ผู้สอนจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการลงมือปฏิบัติหรือสร้างงานที่ตนเองสนใจ ในขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้สัมผัสและแลกเปลี่ยนความรู้กับสมาชิกในกลุ่ม และสมคิด อิศระวัฒน์ (2532)นิยามการเรียนรู้ด้วยตนเอง ว่าเป็นการเรียนที่เกิดจากความอยากรู้ อยากเห็น ผู้เรียนจะมีการวางแผนและเป็นวิธีการเรียนรู้วิธีหนึ่งที่นักการศึกษาให้ความสำคัญและเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมให้มากขึ้นในตัวผู้เรียน เพราะเมื่อใดก็ตามที่ผู้เรียนมีใจรักที่จะศึกษาค้นคว้าตามความต้องการ ก็จะทำให้เกิดการศึกษาต่อเนื่องโดยไม่ต้องบอก และมีแรงกระตุ้นให้เกิดความอยากรู้อยากเห็นไม่สิ้นสุด ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตหรือบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการศึกษา

ดังนั้นจากนิยามจากผู้รู้ ผู้วิจัยสามารถสรุปนิยามการเรียนรู้ด้วยตนเองว่า เป็นการสอนโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ คือ วิธีการสอนที่ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ ผู้เรียนสามารถเลือกสร้างงานหรือปฏิบัติในสิ่งที่มีความหมายกับตนเองหรือที่ตนเองสนใจ แต่ในขณะเดียวกันก็มีบางช่วงที่ยึดผู้สอนเป็นศูนย์กลาง

2.2.2 องค์ประกอบของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

Ricard (2007) ได้จำแนกองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยทำให้การเรียนรู้ด้วยตนเองประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่บุคคลได้ตั้งไว้องค์ประกอบที่สำคัญ ประกอบด้วย ผู้เรียนผู้อำนวยความสะดวกทรัพยากรและวิธีการเรียนรู้ซึ่งสามารถอธิบายองค์ประกอบทั้ง 4 ได้ดังนี้

1) ผู้เรียน ผู้เรียนถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เนื่องจากเป็นจุดศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองที่เชื่อมโยงกับองค์ประกอบทั้งหมด หากกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองขาดผู้เรียนไปแล้ว การเรียนรู้จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้สำหรับผู้เรียน ความรู้ วิทยุฒิ ทักษะคิด ค่านิยม ความเชื่อ และทักษะความสามารถในการเรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีความเหมาะสมกับศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

2) ผู้อำนวยความสะดวก ผู้อำนวยความสะดวกเป็นบุคคลที่คอยให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เรียนในกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองให้สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ ผู้อำนวยความสะดวก ประกอบไปด้วย ความรู้ความสามารถ ทักษะที่ดี และทักษะในการส่งเสริมการเรียนรู้ที่ดี จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของบุคคลเป็นอย่างมาก นอกจากนี้การมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้อำนวยความสะดวกจะยิ่งทำให้ผู้เรียนได้รับการสนับสนุน และส่งเสริมให้สามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ดียิ่งขึ้น

3) ทรัพยากร ทรัพยากรในที่นี้รวมไปถึงสภาพแวดล้อมรอบตัวของผู้เรียนด้วย ซึ่งไม่เพียงแต่ผู้เรียนต้องสามารถเชื่อมโยงทรัพยากรที่มีให้สัมพันธ์กับความต้องการของตนเองได้เท่านั้น แต่ผู้เรียนต้องรู้จักการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ตนเองมีให้เกิดความคุ้มค่ามากที่สุดเนื่องจากทรัพยากรเป็นสิ่งที่จำกัด เมื่อเวลาเปลี่ยน ทรัพยากรเหล่านั้นก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้เรียนที่ต้องจัดการทรัพยากรที่ตนเองมีให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนรู้

4) วิธีการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้เป็นวิธีการที่ผู้เรียนนำมาใช้ในการเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้งหมดเพื่อให้กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองเกิดศักยภาพสูงสุด วิธีการเรียนรู้อาจเป็นไปได้ทั้งตัวส่งเสริม หรือขัดขวางการเรียนรู้ หากผู้เรียนไม่มีการวางแผนและการควบคุมอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้วิธีการที่ผู้เรียนนำมาใช้ในการเรียนรู้ด้วยตนเองอาจเป็นวิธีการที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ หรือใช้ในลักษณะผสมผสานกันก็ได้ ขึ้นอยู่กับตัวผู้เรียนและสถานการณ์รอบข้าง

การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนสามารถมองเห็นความเชื่อมโยงของสิ่งต่างๆ รอบตัว พร้อมทั้งรู้จักการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งการเรียนรู้ด้วยตนเองนี้จะเป็นส่วนช่วยให้ผู้เรียนสร้างสรรค์แนวทางในการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ อันเนื่องมาจากการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมุ่งตอบสนองความต้องการของตนเองเป็นหลัก

Knowles (1975) ยังได้อธิบายถึง องค์ประกอบที่สำคัญใน การเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ดังนี้ การวิเคราะห์ความต้องการของตนเอง จะเริ่มต้นจากการให้ผู้เรียนแต่ละคนบอกความต้องการและความสนใจพิเศษของตนเองในการเรียน ให้เพื่อนอีกคนหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำ และเพื่อนอีกคนหนึ่งทำหน้าที่จดบันทึก กระทำเช่นนี้หมุนเวียนไปจนครบทั้ง 3 คน ได้แสดงบทบาทครบ 3 ด้าน คือ ผู้เสนอความต้องการผู้ให้คำปรึกษา และผู้คอยจดบันทึกสังเกตการณ์ การเรียนรู้บทบาทดังกล่าวให้ประโยชน์อย่างยิ่งในการเรียนร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทุก ๆ ด้าน อย่างไรก็ตามวิธีการสอนแต่ละอย่างอาจเหมาะสมหรือใช้ได้ผลดีในสภาพการณ์ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของเนื้อหาที่ใช้สอน ลักษณะผู้เรียน ความสามารถของผู้สอนและสภาพแวดล้อมในการดำเนินการสอนที่มีประสิทธิภาพนั้น ผู้สอนควรใช้หลายวิธีผสมผสานกัน ทั้งนี้จะต้องขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้สอนเอง เพราะผู้สอนเองจะทราบดีว่าเนื้อหาในแต่ละช่วงนั้นควรจะใช้เทคนิคการสอนแบบใด

2.2.3 บรรยายภาพการเรียนการสอน

การเรียนรู้ตามแนวทางของทฤษฎี Constructionism มีหลักสำคัญอย่างหนึ่งก็คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสัมผัสและแลกเปลี่ยนความรู้กับสมาชิกในกลุ่ม บรรยายภาพการเรียนการสอนที่ดีนับเป็นสิ่งสำคัญในการทำให้เกิดกระบวนการที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เรียน ซึ่งควรจะมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ มีทางเลือก มีความหลากหลาย และการมีความเป็นกันเอง

1) การมีทางเลือก (Choice) คือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกสร้างหรือปฏิบัติสิ่งที่ตนเองอยากจะทำหรือสนใจ การสร้างงานหรือการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมอะไรซักอย่างหนึ่ง ครูควรจะให้โอกาสกับผู้เรียนในการได้คิดหรือเริ่มมองสิ่งที่เขาอยากจะทำด้วยตัวของเขาเอง ในบรรยายภาพการเรียนที่ผู้เรียนมีทางเลือกสร้างสิ่งที่ตนเองสนใจ ผู้เรียนจะมีความเต็มใจและใส่ใจที่จะทำงานนั้นจนสำเร็จ เพราะเป็นงานที่เขาคิดขึ้นมาเอง เขามีความรู้สึกในความเป็นเจ้าของ รู้สึกมีส่วนร่วมในการสร้างขึ้นมา และเมื่อผู้เรียนคิดเป้าหมายของการสร้างหรือคิดสิ่งที่เขาอยากจะทำได้แล้ว ก็แสดงว่าผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้จากทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติได้ ซึ่งนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี เนื่องจากผู้เรียนจะรู้ว่าควรสร้างอะไรจากความรู้ที่มีอยู่และเมื่อเขาได้ลงมือปฏิบัติเขาก็จะเรียนรู้จากการปฏิบัติงานนั้น อย่างไรก็ตามในการให้สร้างงานนั้นครูควรมีหัวข้อหรือขอบเขตให้ผู้เรียนพอ สมควรเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้เรียนมีเป้าหมายหรือแนวทางเดียวกัน เช่น หลังจากการสอนทฤษฎีพื้นฐานที่จำเป็นจบแล้ว ก็ให้ผู้เรียนนำทฤษฎีที่เรียนมาสร้างงานหรือทดลองปฏิบัติ โดยมีทางเลือกให้ผู้เรียนได้คิดหาวิธีการสร้างหรือทดลองตามความสนใจหรือตามความถนัดด้วยตัวของเขาเองภายใต้เครื่องมือและสภาพแวดล้อมที่กำหนด

2) การมีความหลากหลาย (Diversity) ความหลากหลายนั้นมีความสำคัญต่อสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ตามทฤษฎี Constructionism 2 ประการ คือ ความหลากหลายของทักษะ และ ความหลากหลายของรูปแบบ

3) ความหลากหลายของทักษะ หมายถึง การที่ผู้เรียนมีทักษะที่แตกต่างกันหลายระดับจากผู้ ที่เริ่มหัดไปจนถึงผู้ที่มีความรู้มาก หรือในบางครั้งสิ่งนี้จะหมายถึง กลุ่มคนที่มีความแตกต่างกันมาอยู่ รวมกันภายใต้บรรยากาศการเรียนรู้เดียวกัน มีการแลกเปลี่ยนหรือถ่ายทอดประสบการณ์ซึ่งกันและ กัน

ในบรรยากาศและสภาพการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีความหลากหลายของทักษะและระดับ ความสามารถจะทำให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกัน โดยปกติแล้วคนแต่ละคนจะมีความสามารถ และทักษะแตกต่างกัน บางคนอาจจะเก่งในบางเรื่องแต่ในบางเรื่องก็ไม่ถนัด แต่ในขณะเดียวกันถ้ามี คนที่เก่งในเรื่องที่คนอื่นไม่ถนัดก็สามารถถ่ายทอดประสบการณ์หรือแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ได้ ดังนั้นคนที่มีความสามารถน้อยสามารถเรียนรู้ได้จากคนที่มีความรู้มากกว่าตนเอง ส่วนผู้ที่ถ่ายทอด ทักษะจะเพิ่มพูนความรู้มากขึ้นและเกิดความภาคภูมิใจจากการได้ช่วยเหลือและอธิบายสิ่งต่างๆให้กับ ผู้อื่น นอกจากนั้นในการสร้างงานของแต่ละคนที่ไม่เหมือนกัน จะเป็นการสร้างจินตนาการให้กับคน อื่น ความคิดจะถูกยืมและเสริมแต่งความรู้ให้เจริญงอกงามขึ้นด้วย

ความหลากหลายของรูปแบบ หมายถึง ความหลากหลายในวิธีการในการสร้างงาน เมื่อมีการ สร้างงานจะไม่มีวิธีการหรือกระบวนการใดที่ถือว่าถูกต้องที่สุด เพราะคนแต่ละคนมีความถนัดในการ สร้างงานไม่เหมือนกัน การที่จะเอาความคิดของคนอื่นมาตัดสินกระบวนการในการสร้างงานของอีก คนหนึ่งนั้นเป็นวิธีการที่ไม่ถูกต้องนัก เพราะผู้ที่สร้างงานเท่านั้นจะเป็นผู้บอกได้ว่าวิธีการที่เหมาะสม สำหรับเขาคือวิธีการใด เช่น บางคนชอบวางแผนอย่างระมัดระวังก่อนที่จะทำงานจริง บางครั้งอาจมี การปรับแผนนั้นบ้างในระหว่างการทำงาน ซึ่งวิธีการนี้นับว่าเป็นวิธีการที่ดีวิธีการหนึ่งของ นัก วางแผน” แต่ก็ไม่ได้นับว่าเป็นวิธีการเดียวที่สามารถทำงานได้ อาจจะมีวิธีอื่นอีกเช่น บางคนจะชอบ ทำงานโดยไม่มีการวางแผนล่วงหน้าแต่จะใช้วิธีการพูดคุยหรือซักถามคนอื่นๆในขณะที่ทำงานนั้น จากนั้นก็จะพิจารณาว่าตนเองทำอะไรไปบ้างและตัดสินใจว่าจะทำอะไรต่อไป ซึ่งเราจะเรียกผู้ที่ชอบ ทำงานแบบนี้ว่า ผู้ทำงานที่ไม่มีแบบแผน ซึ่งรูปแบบการทำงานทั้ง 2 นี้ควรได้รับการยอมรับและ เชื้อถืออย่างเท่าเทียมกัน

การมีความเป็นกันเอง (Congeniality) หมายถึง ความเป็นกันเองของสมาชิกทั้งหมด ได้แก่ ผู้เรียน ครู ควรมีความเป็นมิตรเป็นกันเอง และเชื้อเชิญต่อผู้เรียนให้ผู้เรียนได้คิดหรือสร้างงานด้วย ตนเอง ได้แสดงความคิดเห็น ได้ช่วยเหลือกัน เกิดความสามัคคีและมิตรภาพที่ดีต่อกัน นอกจากนั้นสิ่ง ที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ การให้เวลาที่พอเพียงในการทำงาน เพราะในการเริ่มต้นทำงานนั้นผู้เรียน จะต้องใช้เวลาพอสมควร อาจจะใช้เวลาในการคิด พูดคุย การเดินไปดูงานของคนอื่นๆแล้วหยิบ ยืมความคิดมาใช้ นอกจากนั้นควรจะมีเวลาสำหรับผู้เริ่มต้นสิ่งที่ผิดพลาดไป มีเวลาสำหรับการเผชิญ อุปสรรคหรือสิ่งที่ปัญหา หรือให้เวลาสำหรับการไม่ได้ทำอะไรเลย บรรยากาศการเรียนรู้เหล่านี้จะ มีทั้งความสนุกสนานในการทำงาน รวมทั้งความผิดหวัง และความภาคภูมิใจในความสำเร็จ ซึ่งเป็น

ส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาแลกเปลี่ยนเป็นประสบการณ์กับผู้อื่นได้ ดังนั้น ควรให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้พบได้พูดคุยและสร้างมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่มีความสนใจ รัก และชอบทำอะไรคล้ายๆกันหรือเผชิญปัญหาบางอย่างคล้ายๆกัน เกิดความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ ใส่ใจซึ่งกันและกัน พยายามช่วยกันแก้ปัญหา บรรยากาศและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ดังกล่าวทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความเป็นมิตรเป็นกันเอง ก่อให้เกิดความสามัคคีร่วมกันและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2.2.4 เครื่องมืออุปกรณ์

เสกสรรค์ (2012)ยังแสดงความคิดเห็นว่า เครื่องมือที่ใช้ควรมีลักษณะที่เอื้อต่อการที่จะให้ผู้เรียนนำมาสร้างเป็นชิ้นงานที่สำเร็จได้และตอบสนองความคิดและจินตนาการของผู้เรียนได้ หรือถ้ากล่าวอย่างง่ายก็คือ เครื่องมือแทบทุกชนิดที่สามารถให้ผู้เรียนสร้างงานได้หรือสามารถลงมือปฏิบัติด้วยตนเองได้นั้นเอง กิจกรรมต่างๆ ที่สามารถสร้างงานได้ เช่น การปั้นดินน้ำมัน การแกะสลัก การทอผ้า การทำอาหาร การเขียนเรื่องราว แต่งตำรา งานหัตถกรรม การเขียนโปรแกรม การวาดรูป การสร้างโจทย์คำถาม การทดลองทางวิทยาศาสตร์ หรือการสร้างงานอื่นๆ อีกมากมาย นอกจากนี้ในบางครั้งเทคนิควิธีการสอนก็อาจเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ได้ เช่น การสอนแบบสั่งงานหรือการสอนแบบมอบหมายงาน เป็นการเรียนที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ซึ่งอาจจะป็นงานเดี่ยวหรืองานกลุ่มก็ได้แต่ควรจัดบรรยากาศการเรียนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกัน

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันเป็นที่ทราบกันดีว่าเทคโนโลยีมีบทบาทมากโดยเฉพาะเทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์ ดังนั้นเครื่องมือที่ใช้ในการเรียนการสอนสำหรับการสร้างคนให้เรียนรู้เท่าทันเทคโนโลยีนั้นมีความจำเป็นอย่างมาก ซึ่งควรจะนำเทคโนโลยีโดยเฉพาะเทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ สังเกตจากเครื่องมือส่วนใหญ่ที่ทาง M.I.T. นำมาถ่ายทอดจะเป็นเครื่องมือที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีไปพร้อมกับการสร้างงานด้วย เช่น โปรแกรม Microworld , Robot Design , Electronic Newspaper เป็นต้น

คอมพิวเตอร์นั้นเป็นเครื่องมือที่ดีและง่ายต่อการเรียนรู้หลักการของทฤษฎี Constructionism เนื่องจากเอื้อต่อการที่จะให้ผู้เรียนสร้างงานที่สำเร็จได้ภายในโปรแกรมคอมพิวเตอร์เองและยังตอบสนองความคิดและจินตนาการของผู้เรียนได้ดี โดยไม่ต้องใช้ทรัพยากรภายนอกมากนัก สามารถแสดงให้เห็นลำดับความคิดได้ นอกจากนั้นคอมพิวเตอร์ยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงกับระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้อีกด้วย ดังนั้นถ้าผู้เรียนได้สร้างงานจากเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยี นอกจากจะเรียนรู้เนื้อหาที่สร้างแล้วผู้เรียนก็จะเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีไปในตัวด้วย เมื่อเรียนรู้ไประดับหนึ่งก็จะเกิดความคล่องในเทคโนโลยีนั้นและก่อให้เกิดความมั่นใจที่เพียงพอสำหรับการนำไปใช้ในการทำงานหรือพัฒนางานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามแม้ว่าคอมพิวเตอร์จะเป็นเครื่องมือที่ดีและทำให้ง่ายต่อการเรียนรู้ แต่การนำ Constructionismไปใช้ใน

การสอนนั้นไม่จำเป็นต้องไปที่จะต้องใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ครูผู้สอนเองควรพิจารณาว่าควรจะใช้เครื่องมือใดในการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาและกลุ่มผู้เรียนของตนเอง

2.2.5 ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบของ Jerome Bruner

Jerome Bruner จัดอยู่ในกลุ่มของทฤษฎีพุทธิปัญญานิยมหรือ Constructivism ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจาก Lev Vygotsky และ Jean Piaget โดยพื้นฐานของทฤษฎีตั้งอยู่บนความเชื่อว่าบุคคลสามารถสร้างกรอบความคิดหรือแนวความคิดใหม่ โดยมีพื้นฐานอยู่บนความรู้ที่มีอยู่เดิม กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Bruner ต้องเกิดจากการลงมือกระทำ และมีการเชื่อมโยงความรู้ที่มีความสัมพันธ์กันได้ เช่น ความรู้ที่ได้มาจากการประสบการณ์ สมมุติฐาน และการตัดสินใจ (Cherry & Overbaugh, 2004) นอกจากนี้ Bruner เชื่อว่า บุคคลเป็นผู้เลือกวิธีการเรียนรู้ของตนเองในการนำมาใช้ตอบสนองต่อความต้องการของตนเอง ซึ่งความต้องการของผู้เรียนจะเป็นแรงผลักดันให้บุคคลเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ โดยมีการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ทำให้เกิดการค้นพบและสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ได้มาจากการผสมผสานกับความรู้เดิม และประสบการณ์เดิม เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาทักษะความสามารถของตนเอง

1) การเรียนรู้โดยการค้นพบ (Discovery Learning)

การเรียนรู้โดยการค้นพบ คือกระบวนการที่บุคคลเกิดการเรียนรู้ด้วยการค้นพบด้วยตนเอง เนื่องจากบุคคลได้พบสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดปัญหา อันเป็นแรงผลักดันให้ผู้เรียนพยายามค้นพบแนวทางการแก้ปัญหาด้วยตนเอง การเรียนรู้โดยการค้นพบนั้น บุคคลเป็นผู้สร้างโครงสร้างความคิดใหม่ขึ้นมา และมีการเชื่อมโยงความรู้ที่มีความสัมพันธ์เข้าหากัน เพื่อสร้างความรู้ใหม่และนำไปใช้แก้ไขปัญหา โครงสร้างที่บุคคลได้สร้างขึ้นมานี้ บุคคลสามารถสร้างขึ้นมาได้อย่างอิสระ ปราศจากข้อบังคับหรือกฎใดๆทั้งสิ้น และมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวของบุคคลนั้นๆ Hassard ได้อธิบายเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยการค้นพบของ Bruner ว่าเป็นการที่ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างสูงสุดด้วยการค้นพบ และผู้เรียนคือผู้แก้ปัญหาโดยการมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่ใช้ ในการทดสอบสมมุติฐานและพัฒนาได้อย่างไร้ขีดจำกัด ทั้งนี้การเรียนรู้จากการค้นพบในแต่ละครั้ง จะช่วยทำให้บุคคลเกิดโครงสร้างที่เป็นการพัฒนาทักษะที่สามารถนำไปใช้พัฒนาศักยภาพของตนเองได้ และเมื่อบุคคลได้พบกับปัญหาที่มีลักษณะคล้ายกัน บุคคลสามารถนำความรู้ที่ได้จากการค้นพบมาปรับประยุกต์เพื่อการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งกุญแจแห่งความสำเร็จของแนวคิดนี้อยู่ที่การกระตุ้นให้บุคคลเกิดการคิด เพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหา หรือเพื่อแก้ไขสิ่งที่เข้าใจผิดเมื่อครั้งอดีต (Tomic & Kingma, 1996) สำหรับในบางสถานการณ์ที่บุคคลไม่สามารถหาแนวทางในการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง บุคคลอื่นจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นการชี้แนะให้เกิดการค้นพบ หรือ (Guided Discovery) ช่วยทำให้บุคคลสามารถบรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งใจไว้ได้ นอกจากนี้ Bruner (Discovery

learning) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้โดยการค้นพบว่า การค้นพบที่ได้จากการเรียนรู้จะส่งผลกระทบโดยตรงต่อผู้เรียนโดยตรง ในการนำพาพวกเขาไปสู่การเป็นนักวิเคราะห์ เพื่อจัดการกับสิ่งที่กำลังเผชิญอยู่ ไม่เพียงแต่การออกแบบให้การค้นพบมีความสม่ำเสมอ และเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเท่านั้นแต่ยังรวมไปถึงการหลีกเลี่ยงการรับข้อมูลที่ไม่ถูกต้องด้วย

ตามทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยการค้นพบของ Bruner สามารถสรุปองค์ประกอบสำคัญของทฤษฎีได้ดังนี้

1) มุ่งแก้ไขปัญหที่พบ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวบุคคลเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้บุคคลเกิดความสนใจ และต้องการการแก้ไขปัญหานั้น เมื่อบุคคลได้เผชิญหน้ากับปัญหา และปัญหานั้นได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลในด้านต่างๆจนกระทั่งบุคคลเกิดความรู้สึกว่าปัญหาที่ตนได้พบจำเป็นต้องได้รับการแก้ไข จึงทำให้บุคคลพยายามคิดหาแนวทางและวิธีการเพื่อนำมาใช้แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นด้วยตัวเอง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการเรียนรู้โดยการค้นพบเป็นวิธีการที่บุคคลได้นำมาใช้เพื่อมุ่งแก้ไขปัญหที่ส่งผลกระทบต่อตนเองมาช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งนั่นเอง

2) การตัดสินใจเลือกวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง เนื่องจากบุคคลมีความสามารถในการเรียนรู้ และรับรู้ต่างกัน ดังนั้นกลวิธีการเรียนรู้ที่บุคคลหนึ่งนำมาใช้ในการแก้ปัญหอาจไม่ประสบผลสำเร็จเมื่อบุคคลอื่นนำไปใช้ บุคคลที่มีความเข้าใจถึงศักยภาพของตนเองเป็นอย่างดี จะสามารถเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความสามารถของตนเองได้ ทำให้บุคคลสามารถจัดการและควบคุมกระบวนการเรียนรู้ได้ นอกจากนี้ปัจจัยส่วนบุคคลที่เป็นตัวกำหนดกลวิธีการเรียนรู้ของบุคคลแล้ว ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมก็มีส่วนสำคัญต่อกระบวนการการเรียนรู้เช่นกัน การเลือกใช้วิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ จะทำให้บุคคลสามารถดึงเอาความรู้ใหม่ๆจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวมาพัฒนาทักษะให้กับตนเองได้ ดังนั้นการตัดสินใจเลือกวิธีการเรียนรู้จึงขึ้นอยู่กับ 2 ปัจจัย คือ ศักยภาพส่วนบุคคล และสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวของบุคคล

3) การลงมือปฏิบัติ การลงมือปฏิบัติถือได้ว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้โดยการค้นพบเป็นอย่างมาก การเรียนรู้ไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากบุคคลไม่มีการลงมือกระทำด้วยตนเอง ทั้งนี้ตามทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบของ Bruner กล่าวไว้ว่าการที่บุคคลได้ลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหตามแนวทางที่ตนเองได้วางไว้ด้วยตนเอง จะทำให้บุคคลเกิดความรู้ที่ฝังลึกลงในความจำ สามารถเรียกกลับคืนมาใช้ได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ยังทำให้บุคคลเกิดการเข้าถึงแก่นแท้ของปัญหา และสามารถวางแผนแนวทางในการแก้ปัญหได้ด้วยตนเอง บุคคลจะเกิดการค้นพบว่าวิธีการที่ตนเองนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหามีศักยภาพเพียงพอต่อการแก้ปัญห หรือบุคคลอาจต้องใช้กลวิธีการอื่นเข้ามาช่วย หรือเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ เมื่อพบว่าวิธีการที่ตนเองนำมาใช้ไม่ประสบผลสำเร็จ

4) การมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยที่คอยเกื้อหนุนหรือขัดขวางให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ เมื่อบุคคลอยู่ในสภาพแวดล้อมที่อำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้ จะช่วยให้บุคคล

สามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว และสามารถค้นพบแนวทางในการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองในทางกลับกัน หากสภาพแวดล้อมไม่มีการส่งเสริมให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ บุคคลนั้นจะติดอยู่กับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และไม่สามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ ทั้งนี้สภาพแวดล้อมไม่ได้หมายถึง สิ่งของ หรือสถานการณ์ที่อยู่รอบตัวบุคคลเท่านั้น แต่ยังรวมถึงบุคคลอื่นที่อยู่ในสถานการณ์นั้นๆด้วย ซึ่งบุคคลเหล่านี้ในบางครั้งจะมีบทบาทเป็นผู้ชี้แนะให้เกิดการค้นพบ ทำให้บุคคลเกิดการค้นพบแนวทางในการแก้ปัญหาที่ตนเองกำลังเผชิญอยู่ได้ ดังนั้นการมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่ง ที่ช่วยทำให้บุคคลสามารถวางแผนหรือใช้สภาพแวดล้อมมาช่วยในการแก้ปัญหา ขึ้นอยู่กับความสามารถของบุคคลที่จะเรียนรู้และใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมรอบตัวให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเองได้มากน้อยเพียงใด

5) การสร้างความรู้ใหม่จากประสบการณ์เดิม ประสบการณ์หรือความรู้เดิมของแต่ละบุคคล จะทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ในระดับที่แตกต่างกันออกไป บุคคลที่มีประสบการณ์หรือความรู้เดิมที่มากกว่า จะมีความได้เปรียบในการดึงความรู้กลับมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหานั้นได้ ยังมีประสบการณ์มาก ก็จะสามารถวางแผนแนวทางแก้ไขปัญหานั้นได้เป็นระบบและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้การเรียนรู้โดยการค้นพบจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุดขึ้นอยู่กับการที่แต่ละคนสามารถเชื่อมโยงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และดึงความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ขึ้นมาใช้ได้มากน้อยเพียงใด ความรู้ที่ได้จากการค้นพบในอดีตนั้น จะช่วยร่นระยะเวลาในการคิดและการวางแผนการแก้ปัญหาให้รวดเร็วยิ่งขึ้น เนื่องจากบุคคลสามารถเชื่อมโยงความรู้ใหม่ กับความรู้เดิมจากอดีต เพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่น่ามาใช้ในการแก้ปัญหาได้อย่างตรงประเด็น

จากแนวคิดดังกล่าวพบว่า การเรียนรู้โดยการค้นพบไม่ได้เป็นเพียงการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการเรียนรู้ที่สามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา ขึ้นอยู่กับความต้องการที่จะเรียนรู้ และสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของบุคคล สภาพปัญหาที่บุคคลได้พบจะช่วยกระตุ้นให้บุคคลเกิดความพยายามที่จะเอาชนะ เป็นผลให้บุคคลเกิดการวางแผนและการตัดสินใจเลือกกลวิธีการเรียนรู้เพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหา ต่อจากนั้นบุคคลจะมีการลงมือปฏิบัติจริงตามแนวทางที่ได้วางไว้ ซึ่งจะทำให้รู้ว่าวิธีการที่ได้วางแผนไว้นั้น มีประสิทธิภาพเพียงพอต่อการแก้ปัญหาหรือไม่ แต่ทั้งนี้บุคคลต้องคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมควบคู่ไปกับการเรียนรู้ ด้วยผลที่ได้จากการเรียนรู้นั้น จะมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อบุคคลนำความรู้ที่ได้ในระหว่างการเรียนรู้นั้นมาเชื่อมโยงกับความรู้จากประสบการณ์ องค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปใช้แก้ปัญหานั้นได้ รวมถึงสามารถนำความรู้ที่ได้จากการแก้ปัญหาไปปรับประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ที่มีความคล้ายคลึงกันได้ในอนาคต

2.3 ทฤษฎีการศึกษาตลอดชีวิต

จากการศึกษาของ Dave & Skager (1982) สรุปได้ว่า แนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตเหมือนจะเริ่มนำมาสู่การปฏิบัติที่เป็นทางการมากขึ้น โดยเริ่มในลักษณะของการเชื่อมโยงกับกิจกรรมการศึกษาผู้ใหญ่ ว่าการศึกษาผู้ใหญ่เป็นสิ่งจำเป็นและควรจะต้องจัดให้ครอบคลุมทั่วถึง และจัดเป็นกระบวนการตลอดชีวิตคำว่าการศึกษาตลอดชีวิตโดยลำพังนั้นเกิดขึ้นมานานซึ่งระบุแน่นอนได้ยาก แต่พบว่าองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือ UNESCO ได้นำคำนี้มาใช้ในการกำหนดกิจกรรมที่จะดำเนินงานตั้งแต่ต้นปีพ.ศ. 2506 เป็นต้นมา หลังจากนั้นนานาประเทศทั่วโลกก็เริ่มนำแนวคิด และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตไปพิจารณา กำหนดแนวทางที่เหมาะสมสำหรับแต่ละประเทศต่อไป

2.3.1 ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

UNESCO (1968) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตไว้พอสรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตนั้นได้มาใช้ในการเชิงของการให้การศึกษาต่อเนื่องแก่ผู้ที่ออกจากโรงเรียนแล้วหรืออาจจะเรียกว่าผู้ที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่มานานแต่ในปัจจุบันนี้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมกระบวนการจัดการศึกษาในภาพรวมเป็นการจัดการศึกษาที่จะสนองความต้องการทางการศึกษาของแต่ละบุคคล และกลุ่ม แต่การศึกษาสำหรับเด็กไปจนถึงการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่อย่างเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

Faure (1972) กล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิตว่า การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกลักษณะทุกรูปแบบ เป็นการศึกษาโดยรวมทั้งหมดไม่ว่าจะมองการศึกษาในส่วนใด หรือการศึกษาลักษณะใดก็ล้วนเป็นการศึกษาตลอดชีวิตทั้งสิ้น การศึกษาตลอดชีวิตไม่ได้เป็นระบบการศึกษา แต่เป็นหลักการจัดการศึกษาซึ่งรวบรวมน ศึกษาทุกระบบ ทุกหน่วย ทุกแหล่งไว้ทั้งหมด และเป็นการพัฒนาการศึกษาในทุกส่วน

Dave (1973) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาทั้งหมดที่ครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งเกิดขึ้นตลอดช่วงชีวิตของบุคคลเพื่อจะช่วยให้เกิดการพัฒนาย่างเต็มศักยภาพในตัวบุคคล สังคม และอาชีพ การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นที่บ้าน ที่โรงเรียน ในชุมชน สถานที่ทำงาน การเรียนจากสื่อมวลชนประเภทต่างๆ การเรียนจากประสบการณ์และกิจกรรมในรูปแบบอื่นๆ ตามแนวคิดนี้การศึกษาตลอดชีวิตได้ ให้แนวทางใหม่ในการกำหนดเป้าหมายของการศึกษากิจกรรมและโครงสร้างทางการศึกษา โดยมุ่งเน้นที่การศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลในทุกๆ ด้านตลอดช่วงชีวิต การศึกษาตลอดชีวิตมีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องเพื่อยกระดับและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

Peterson (1975) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลตลอดชีวิตของเขา อันเป็นผลมาจากกระบวนการพัฒนาสติปัญญาสังคมและบุคคลการเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะการศึกษาของผู้ใหญ่ แต่เป็นการศึกษาสำหรับทุกทุกช่วงของชีวิต ตั้งแต่แรกเกิดประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษาไปจนผู้สูงอายุ เกิดขึ้นตั้งแต่เกิดจนตายส่วน และได้นิยาม การศึกษาตลอดชีวิต ว่าหมายถึง กระบวนการของการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ เพื่อสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของมนุษย์

2.3.2 หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต

ได้มีนักวิชาการศึกษาสรุปหลักการไว้หลายมุมมองในงานวิจัยนี้ได้นำแนวทางของ สุมาลี สังข์สี ซึ่งได้สังเคราะห์แนวคิดนักการศึกษาหลายท่านและสรุปได้ดังนี้ (สุมาลี สังข์สี, 2545)

- 1) การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ การศึกษามีความจำเป็นสำหรับบุคคลในทุกช่วงชีวิต
- 2) เป็นเครื่องมือที่ช่วยบุคคลพัฒนาตนเองให้สามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เพื่อปรับตัวและดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างเหมาะสม
- 3) บุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ไม่มีใครแก่เกินเรียน
- 4) การศึกษาไม่ได้สิ้นสุดลงเมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา บุคคลจะต้องศึกษาเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถปรับตัวให้กับให้เข้ากับสถานการณ์และความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ
- 5) การศึกษาตลอดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมดครอบคลุมการศึกษาทุกระดับชั้น
- 6) การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่มีการผสมผสานกันทั้งในแนวตั้งและแนวนอน การสัมพันธ์ในแนวตั้ง หมายถึง การพิจารณาถึงช่วงชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย โดยทั่วไปแล้วบุคคลจะต้องผ่านช่วงชีวิตในวัยต่างๆ ตั้งแต่วัยเด็กจนวัยสูงอายุการศึกษามีความจำเป็นสำหรับทุกวัยทุกช่วงอายุของชีวิต เพราะฉะนั้นบุคคลจึงควรได้รับการศึกษาโดยตลอด และการศึกษาที่จัดให้แต่ละช่วงอายุควรมีความสัมพันธ์เกี่ยวพันกัน สำหรับการผสมผสานกันในแนวราบนั้น นักการศึกษาพิจารณาที่แต่ละวัยแต่ละช่วงอายุของบุคคล การศึกษากับชีวิตเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกันดังนั้นในช่วงวัยต่างๆ บุคคลควรได้รับการศึกษาที่จะช่วยพัฒนาตนในทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมและทัศนคติ เพื่อจะช่วยให้บุคคลได้พัฒนาอย่างสมบูรณ์และความรู้ผสมผสานกันไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นเพียงการศึกษาในระบบ หรือเป็นความพร้อมจะรับการศึกษาในรูปแบบใดๆ มากที่สุด การศึกษาในรูปแบบอื่นๆ เพื่อเป็นส่วนเสริมและได้รับความรู้ที่ครอบคลุมและเกิดประโยชน์สูงสุด
- 7) การศึกษาตลอดชีวิตเน้นความเท่าเทียมของโอกาสทางการศึกษา โดย

หน่วยงานผู้รับผิดชอบจะต้องจัดการศึกษาให้ครอบคลุมถึงเป้าหมายเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาได้ง่าย และมีความเสมอภาคกัน

- 8) การศึกษาตลอดชีวิตควรมีความยืดหยุ่นและหลากหลายในเรื่องกฎเกณฑ์ ระเบียบต่างๆ เนื้อหา วิธีเรียน เวลาเรียน สถานที่เรียน
- 9) การศึกษาควรมีความเป็นประชาธิปไตย กล่าวคือให้อิสระแก่ผู้เรียนเปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้เลือกได้ตัดสินใจตามความพร้อมความสามารถความสนใจและความสะดวก
- 10) สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้เห็นประโยชน์ของการศึกษา ตระหนักว่า การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นจะต้องอยู่คู่กับการดำเนินชีวิตและการศึกษาเป็นของทุกคน
- 11) ให้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้มีทักษะการเรียนรู้และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง
- 12) ให้ศึกษาเรียนรู้เรื่องของชีวิตและสภาพปัญหาที่ต้องเผชิญในชีวิตจริง
- 13) บ้านเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาตลอดชีวิต
- 14) ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้แก่บุคคล
- 15) แหล่งเรียนรู้ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกัน
- 16) การศึกษาตลอดชีวิตเน้นการจัดการศึกษาเพื่อให้บุคคลพึ่งตนเองได้

2.3.3 แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.3.3.1 ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สมาลี สังข์สี (2545) ได้ให้ความหมายว่าแหล่งการเรียนรู้ หมายถึงบุคคล หรือ กิจกรรมที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งให้ประสบการณ์แก่ประชาชนได้ ดังนั้นแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนอาจเป็น ศาสนสถาน โรงเรียน พิพิธภัณฑ์ สวนสมุนไพร ภูมิปัญญาท้องถิ่น พิธีกรรมทางศาสนา ประเพณี การศึกษาในชุมชน ห้องสมุด สถานประกอบการ หน่วยงานต่างๆที่มีในชุมชน

กรมวิชาการ (2549) ได้ให้ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ว่า เป็นแหล่งข้อมูล ข่าวสารสารสนเทศและประสบการณ์ ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่รู้ใฝ่เรียนแสวงหาความรู้และ เรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการ การเรียนรู้และเป็นคนดูแลการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2549) ให้ความหมายแหล่งการเรียนรู้ว่า เป็น แหล่งข้อมูลข่าวสารสารสนเทศ สถาบันหน่วยงาน และวัสดุสิ่งของที่มนุษย์สร้างขึ้น เทคโนโลยี สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ กิจกรรม ประเพณี หรือการดำรงชีวิตในชุมชนในท้องถิ่นที่มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนเพราะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

จากความหมายของแหล่งการเรียนรู้ดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า แหล่งการเรียนรู้ หมายถึงแหล่งที่รวมที่อาจเป็นสถานที่ หรือส่วนรวมที่ประกอบด้วยข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และ กิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้เป็นศูนย์กลาง เป็นการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียน

2.3.3.2 ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

นฤมล ตันธะเศรษฐ์ (2533) กล่าวว่า แหล่งความรู้แหล่งวิทยากรในชุมชนมีความสำคัญคือ

- 1) เป็นแหล่งการศึกษาตลอดชีวิตที่ประชาชนจะมีปฏิสัมพันธ์เพื่อหาความรู้ต่างๆได้ด้วยตนเองตลอดเวลาไม่จำกัดเพศและวัย
- 2) เป็นแหล่งที่ช่วยเสริมการเรียนการสอนการศึกษาในระบบ
- 3) เป็นแหล่งที่ประชาชนเข้าไปปฏิสัมพันธ์เพื่อหาความรู้จากแหล่งกำเนิดได้
- 4) เป็นแหล่งที่ประชาชนเข้าไปปฏิสัมพันธ์เพื่อเกิดประสบการณ์ตรงหรือลงมือปฏิบัติได้
- 5) เป็นแหล่งที่ประชาชนเข้าไป ปฏิสัมพันธ์เพื่อให้ได้ความรู้เกี่ยวกับวิทยาการใหม่ใหม่ที่มีการคิดค้นขึ้น

2.3.3.3 ประเภทของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

รัชณี ทองสุข (2545) ได้จำแนกแหล่งวิทยากร ท้องถิ่นออกเป็น 6 ประเภทได้แก่

- 1) ทรัพยากรบุคคล หมายถึงบุคคลที่ถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ให้ผู้สนใจต้องการเรียนรู้ในท้องถิ่นได้แก่บุคคลที่มีทักษะความสามารถในอาชีพต่างๆ
- 2) ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึงสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติให้ประโยชน์ต่อมนุษย์
- 3) ทรัพยากรวัตถุและสถานที่ หมายถึงอาคาร สิ่งก่อสร้าง วัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นที่ประชาชนศึกษาหาความรู้ให้ได้มาซึ่งคำตอบหรือสิ่งที่ต้องการ
- 4) ทรัพยากรประเภทสื่อ หมายถึงบุคคลหรือสื่อที่ติดต่อกันถึงกัน หรือชักนำให้รู้จักการทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ทักษะและเจตคติด้วยการส่งผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 แหล่งวิทยากร ประเภทสื่อนี้ทำให้กระบวนการการเรียนรู้ทำมนุษยชาติสามารถดำเนินไปได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพสูง และที่สำคัญที่สุดคือสามารถกระจายความรู้ไปสู่ทุกพื้นที่โลกอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง
- 5) ทรัพยากรประเภทเทคนิค หมายถึงสิ่งที่แสดงถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และนวัตกรรมต่างๆซึ่งเป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้นสิ่งที่มีมนุษย์ทำการปรับปรุง
- 6) ทรัพยากรประเภทกิจกรรม หมายถึงการปฏิบัติด้านประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ

การปฏิบัติของหน่วยงานราชการ ตลอดจนความเคลื่อนไหวในการแก้ไขปัญหาและปรับปรุงพัฒนาสภาพต่างๆในท้องถิ่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆเหล่านี้จะทำให้ เกิดการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม

2.2.3.4 ประเภทของแหล่งการเรียนรู้ แบ่งได้เป็น 3 ประเภทคือ

1. แหล่งความรู้ที่เป็นสถานที่
2. แหล่งความรู้ที่เป็นทรัพยากรบุคคล
3. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสื่อต่างๆทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และเทคโนโลยีสารสนเทศ

แหล่งการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมสนับสนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การจัดแหล่งการเรียนรู้จะต้องอาศัยความร่วมมือและประสานการทำงานร่วมกันทั้งภาครัฐ เอกชนและชุมชน การจัดแหล่งการเรียนรู้ตามความสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพความเป็นอยู่ของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละท้องถิ่นโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ประชาชนในท้องถิ่นจะได้รับ

2.3.4 ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

แนวความคิดตามทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ดร. อรรถ ศักดิ์สูง สรุปแนวการเรียนรู้ของซิงโนลส์ (Knowles, 1980) ว่าการเรียนรู้ของผู้ใหญ่แตกต่างจากการเรียนรู้ของเด็ก เพราะผู้ใหญ่มีประสบการณ์มากกว่า ดังนั้นการเรียนการสอนต้องยึดหลักให้ตอบสนองต่อธรรมชาติของผู้ใหญ่ นั่นคือต้องรู้ และอาชัญญา รัตนอุบล (2542) ได้ให้คำนิยามไว้ว่าเป็น “ ศิลป์และศาสตร์ในการช่วยให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ ” ซึ่งประกอบด้วย 1) มโนทัศน์ของผู้เรียน(Self –concept) ผู้ใหญ่จะมีลักษณะที่เติบโต ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ มีวุฒิภาวะสูง มโนทัศน์ต่อตนเอง จะพัฒนาจากการพึ่งพาผู้อื่นไปเป็นการนำตนเอง เป็นตัวของตัวเอง 2) ประสบการณ์ของผู้เรียน(Experience) ผู้ใหญ่มีวุฒิภาวะมากขึ้น มีประสบการณ์อย่างกว้างขวางที่จะเป็นแหล่งทรัพยากรอันมีค่าของการเรียนรู้ ขณะเดียวกันก็จะมีพื้นฐานเปิดกว้างที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ 3) ความพร้อมที่จะเรียน(Readiness) ผู้ใหญ่มีความพร้อมที่จะเรียน เมื่อรู้สึกว่สิ่งนั้น “จำเป็น” ตอบทบาทและสถานภาพทางสังคมของตน และ 4) แนวทางการเรียนรู้ (Orientation to learning) ผู้ใหญ่จะยึดปัญหาเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ มุ่งนำความรู้ไปใช้ทันที

นักการศึกษาเริ่มยอมรับว่าผู้ใหญ่และเด็กมีวิธีการเรียนรู้ต่างกัน ส่งผลให้กระบวนการสนับสนุนให้บุคคลทั้ง 2 กลุ่มนี้ได้เรียนรู้ มีความแตกต่างกันตามไปด้วย โดยการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มีหลักการสำคัญ 6 ประการ ดังนี้

- 1) The Learner's Need to Know: ก่อนที่จะเริ่มต้นหรือให้ความร่วมมือในการเรียนรู้ มักต้องการทราบเหตุผลว่าตนจะเรียนไปเพื่ออะไร สิ่งที่จะเรียนจะเป็นประโยชน์แกชีวิตตนอย่างไร

2) The Learner's Self-Concept: ผู้ใหญ่มักต้องการความอิสระในการควบคุมและรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเองและอาจรู้สึกไม่พึงพอใจ ต่อต้าน และลดความร่วมมือในสิ่งที่ขัดกับความต้องการ

3) The Role of the Learner's Experience: ผู้ใหญ่ล้วนมีประสบการณ์ที่ผ่านการสั่งสมมาช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งส่งผลให้แต่ละคนมีความแตกต่างกัน และต้องการแบ่งปันความรู้จากประสบการณ์ที่ตนมีกับผู้อื่น ยิ่งไปกว่านั้น ยังต้องการคำชื่นชมหรือคำสนับสนุน ที่แสดงให้เห็นว่าความรู้หรือประสบการณ์ของตนนั้นเป็นสิ่งที่ดีและมีประโยชน์

4) The Learner's Readiness to Learn: ผู้ใหญ่พร้อมที่จะเรียนรู้ เมื่อเนื้อหาของการเรียนรู้นั้นเป็นสิ่งที่มีความหมายตรงกับความต้องการของตน และสามารถนำมาแก้ไขปัญหาหรือสนับสนุนการปฏิบัติภาระหน้าที่ในชีวิตจริงได้

5) The Learner's Orientation to Learn: ทิศทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้ใหญ่นั้นควรเริ่มต้นจากปัญหาหรือภาระหน้าที่ในชีวิตจริง หรืออย่างน้อยต้องแสดงให้เห็นว่าสิ่งที่เรียนรู้นั้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงอย่างไร

6) The Learner's Motivation to Learn: แรงจูงใจที่มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่อาจเป็นเรื่องของแรงจูงใจภายในเพียงอย่างเดียว เช่น เพื่อเพิ่มความพึงพอใจต่อการทำงาน เพิ่มความภูมิใจในตนเอง หรือเพิ่มคุณภาพชีวิต เป็นต้น

2.4 ทฤษฎีการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

2.4.1 ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

ภาษาที่สอง หรือภาษาต่างประเทศ เป็นภาษาที่มีรากฐานมาจากประเทศอื่น ไม่ได้เป็นภาษาประจำถิ่นที่บุคคลอาศัยอยู่ ซึ่งภาษาที่สองนี้อาจจะมีความแตกต่างจากภาษาประจำท้องถิ่นที่คนคุ้นเคยในด้านของคำศัพท์ ความหมาย โครงสร้างไวยากรณ์ และการจัดเรียงประโยค จึงทำให้บุคคลเกิดการสับสนในการเรียนรู้ และการนำไปใช้ ดังนั้นในการเรียนรู้ภาษาที่สองนี้บุคคลจำเป็นต้องมีเทคนิคและวิธีการที่มีประสิทธิภาพต่อการเข้าถึงกันแท้ของภาษาที่สอง รวมถึงบุคคลต้องมีการนำไปใช้ จนเกิดเป็นความชำนาญจนกระทั่งสามารถคิดและนำกลับมาใช้ได้อย่างอัตโนมัติ ทั้งนี้ ภาพิมล ชาตพหล (2549) ได้กล่าวว่าภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารนั้นจะเน้นที่ความคล่องแคล่วในการใช้ภาษามากกว่าความถูกต้องแม่นยำตามหลักโครงสร้างทางภาษา และมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สามารถใช้ภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารตามความหมายในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศที่คนไทยมีความคุ้นเคยมาตั้งแต่ในอดีต เนื่องจากเป็นภาษาที่ถูกกำหนดให้เป็นภาษากลางที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร ยิ่งในยุคปัจจุบันที่ประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิกประชาคมอาเซียน ภาษาอังกฤษเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในการประกอบกิจกรรมต่างๆ อาทิเช่น การ

ติดต่อสื่อสาร การค้าขาย การท่องเที่ยว การศึกษา เป็นต้น ดังนั้นคนไทยจึงได้เล็งเห็นความสำคัญของการใช้ภาษาอังกฤษเพิ่มมากขึ้นและมีความพยายามที่จะเรียนรู้ภาษาอังกฤษให้เข้าใจ และสามารถนำไปใช้ในการสื่อสารกับชาวต่างชาติได้

สำหรับการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารนั้นสิ่งที่จะช่วยทำให้บุคคลสามารถใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารได้ดีนั้น นักวิจัยได้ทำการสรุปองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องได้ ดังนี้

1) โครงสร้างไวยากรณ์ โครงสร้างไวยากรณ์ถือว่าเป็นหัวใจหลักของภาษาอังกฤษ การที่บุคคลสามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ดีนั้นบุคคลจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในโครงสร้างไวยากรณ์ เพราะช่วยทำให้บุคคลสามารถเรียบเรียงประโยคเพื่อการสื่อสารให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น ทั้งนี้โครงสร้างไวยากรณ์จะเป็นปัจจัยหลักที่สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษของแต่ละบุคคล

2) ทักษะที่เกี่ยวข้อง นอกจากความรู้ด้านโครงสร้างทางไวยากรณ์ที่เป็นสิ่งจำเป็นต่อการใช้ภาษาอังกฤษแล้ว ทักษะด้านอื่นก็มีความจำเป็นเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นทักษะด้านการแสดงท่าทาง การคิดการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งสอดคล้องกับ Littlewood (อ้างใน ภาพิมล, 2549) กล่าวว่า ทักษะที่บุคคลจะเกิดการเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่แต่ในวงของโครงสร้างทางภาษาเท่านั้นแต่ยังรวมถึงทักษะอื่นที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้าง และหน้าที่ของการสื่อสารในสถานการณ์ที่เป็นจริง ซึ่งการที่มีความรู้เกี่ยวกับทักษะดังกล่าว จะช่วยให้สามารถนำภาษาอังกฤษไปปรับประยุกต์ใช้ได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น

3) สถานการณ์การใช้ภาษาอังกฤษ ในสถานการณ์จริงจะช่วยให้บุคคลได้พบกับข้อบกพร่องในการใช้ภาษาอังกฤษของตนเอง และเป็นการฝึกให้บุคคลเกิดการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าโดยการเรียนรู้ที่จะเอาตัวรอดจากสถานการณ์ ด้วยการใช้ความรู้ทางด้านภาษาอังกฤษที่มีอยู่ผนวกเข้ากับทักษะความสามารถของตนเอง เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งการใช้ภาษาอังกฤษสื่อสารได้ในสถานการณ์จริงนั้น จะทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้การใช้ภาษาอังกฤษและเกิดความชอบเชี่ยวชาญมากขึ้น ทั้งนี้ในบางสถานการณ์บุคคลอาจจะเกิดการเรียนรู้จากการใช้ภาษาอังกฤษโดยไม่รู้ตัว เนื่องจากเกิดความเคยชินและแสดงท่าทางออกไปอย่างไม่ตั้งใจนั่นเอง การเรียนรู้การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารอาจจะเกิดขึ้นโดยผู้เรียนไม่รู้ตัว ดังนั้นจึงควรมีการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมให้บุคคลได้ฝึกการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และควรจัดกิจกรรมที่เป็นตัวส่งเสริมและจูงใจผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในการใช้ภาษาร่วมกับเจ้าของภาษา

จะเห็นได้ว่าการใช้ภาษาอังกฤษไม่จำเป็นต้องมีความแม่นยำทางด้านภาษาเสมอไป แต่ควรเน้นที่ตัวบุคคลว่ามีความสามารถในการสื่อความหมายตามแต่สถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้การที่บุคคลมีความสามารถในด้านโครงสร้างไวยากรณ์ประกอบในการใช้ภาษาอังกฤษที่ดี จะช่วยทำให้การสื่อความหมายของบุคคลไปยังบุคคลอื่นมีประสิทธิภาพมากขึ้น อย่างไรก็ตามบุคคลจำเป็นต้อง

จะต้องมีความรู้ความสามารถในการใช้ทักษะอื่นเข้ามาช่วยในการสื่อสาร รวมถึงต้องมีโอกาสได้ฝึกฝนการใช้ภาษาอังกฤษของตนเองจากสถานการณ์จริง จึงจะทำให้เกิดการเรียนรู้และเกิดความชำนาญในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารได้เป็นอย่างดี

2.4.2 ทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

ทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการใช้ภาษาอังกฤษ ซึ่งการมีทักษะการใช้ภาษาอังกฤษที่ดีจะช่วยให้สามารถสื่อสารไปยังบุคคลอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ทักษะภาษาอังกฤษที่จำเป็นต้องใช้ในการสื่อสารประกอบด้วย 4 ทักษะ ได้แก่ ทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียน ทั้งนี้สามารถสรุปสาระสำคัญของทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารได้ดังนี้

1) ทักษะการฟัง การฟังถือได้ว่าเป็นทักษะที่มีความสำคัญมากในการสื่อสารเพราะทักษะการฟังเปรียบเสมือนกับบันไดก้าวแรกที่จะนำพาให้บุคคลก้าวไปสู่การเรียนรู้ทักษะด้านอื่นๆ สอดคล้องกับ ทิพพดี อ่องแสงคุณ (อ้างในหฤทัย กาตวิบูลย์, 2549) ได้มีการกล่าวถึงทักษะภาษาอังกฤษทั้ง 4 ประกอบด้วย การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนโดยเท่าเทียมกัน และทักษะแรกของการเรียนรู้ทางภาษาคือทักษะการฟัง ทั้งนี้ความสามารถด้านการฟังที่ดีคือการที่บุคคลสามารถนำและจดจำสิ่งที่ได้ยินมาเชื่อมโยงเข้ากับความรู้และประสบการณ์ของตนเอง แล้วทำการตีความหมายเพื่อทำความเข้าใจในสิ่งที่ผู้พูดต้องการจะสื่อสารได้ นอกจากนี้ผู้ฟังจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับโครงสร้างภาษาที่ผู้พูดใช้ในการสื่อสาร ได้แก่ คำศัพท์ สำนวน รูปแบบประโยค การออกเสียง และองค์ประกอบอื่นๆ ที่เป็นลักษณะเฉพาะของ แต่ละภาษาร่วมด้วย จึงสามารถทำให้การฟังเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น Haung (อ้างใน ดร.ชนัน หล่อวัฒนา, 2547) ได้แบ่งการฟังออกเป็น 2 ประเภทได้แก่

1.1) การฟังแบบปกติ (Casual Listening) เป็นการฟังโดยทั่วไป ซึ่งผู้ฟังไม่มีจุดประสงค์เด่นชัดในการฟัง หรือไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเป็นพิเศษในการฟัง จึงทำให้ผู้ฟังไม่สามารถจดจำสิ่งที่ฟังได้นาน หรือในบางครั้งผู้ฟังอาจไม่รู้ตัวว่าสิ่งที่ตนกำลังฟังคืออะไร การฟังประเภทนี้ได้แก่ การฟังเพลงพร้อมกับการทำงาน เป็นต้น

1.2) การฟังอย่างมีจุดหมาย (Focus Listening) เป็นการฟังที่มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน ผู้ฟังจะมีความพยายามและจดจ่อกับสิ่งที่ได้ยิน เพื่อทำความเข้าใจในสิ่งที่ผู้พูดต้องการจะสื่อสาร การฟังประเภทนี้ผู้ฟังจะให้ความสนใจสิ่งที่ได้ยินเป็นพิเศษเนื่องจากมองว่าเป็นเรื่องที่ตนสนใจ หรือมีความสำคัญต่อตนเอง เช่น การรับฟังข้อเสนอจากหัวหน้างาน หรือการรับฟังรายละเอียดของงานเพื่อนำไปปฏิบัติ เป็นต้น การเลือกรับฟังในสิ่งที่บุคคลเห็นว่ามีสำคัญนั้นก็มีลักษณะคล้ายคลึงกับ

แนวความคิดของ Widdowson (อ้างในชลวิภา เพื่องาญจน์, 2547) ที่กล่าวว่า ผู้ฟังจะคัดเลือกส่วนที่ตรงกับวัตถุประสงค์และจะตัดส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องทิ้งไป

นอกจากการฟังโดยการได้ยินแล้ว การได้ฟังน้ำเสียงและสังเกตอาการปฏิกิริยาของผู้พูดก็มีส่วนทำให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจเนื้อหาของสิ่งที่ได้ยินเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของดรรชนี หล่อวัฒนา (2547) ได้เสริมแนวคิดเกี่ยวกับทักษะการฟังว่า การได้ฝึกฟังจากหลากหลายสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง และตรงกับความสนใจของผู้ฟัง จะช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจสิ่งที่ได้ฟังได้มากขึ้น อีกทั้งทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้เทคนิควิธีการที่จะช่วยให้การสอบมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ Vallette & Disick (1972) ได้จำแนกลำดับขั้นของทักษะการฟังไว้ 5 ระดับได้แก่

ขั้นที่ 1 การรับรู้ (Perception) บุคคลมีการรับรู้ถึงความแตกต่างระหว่างภาษาประจำท้องถิ่นและภาษาต่างประเทศ โดยการจำแนกจากเสียงที่ได้ยิน แต่จะไม่มีสมาธิอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับความหมายที่แตกต่างกันของแต่ละภาษาได้

ขั้นที่ 2 การจดจำ (Recognition) บุคคลมีการเข้าใจความหมายของคำและประโยคที่ได้ยิน สามารถทำตามคำสั่งที่คุ้นเคย จับคู่ภาพกับคำพูดที่ได้ยินได้ถูกต้อง และสามารถคัดเลือกประโยคที่มีความหมายเหมือนกันระหว่างภาษาท้องถิ่นและภาษาต่างประเทศได้ โดยเฉพาะประโยคที่ได้ยินในขณะนั้น

ขั้นที่ 3 การรับรู้ (Reception) บุคคลมีความเข้าใจรูปแบบการผสมผสานของโครงสร้างทางภาษา และคำศัพท์ที่เคยเรียนรู้ได้ สามารถตอบคำถามแบบถูกผิด สามารถเลือกประโยคหรือคำตอบเพื่อใช้ตอบคำถามได้อย่างเหมาะสม และเข้าใจข้อความที่เกิดจากการนำหลายประโยคมารวมกันได้

ขั้นที่ 4 การเข้าใจ (Comprehension) บุคคลเข้าใจภาษาต่างประเทศ ที่ตนเองได้เรียนรู้และสามารถอธิบายได้ นอกจากนี้ยังสามารถเข้าใจความหมายโดยทั่วไปของข้อความที่ประกอบด้วยคำศัพท์ที่ไม่คุ้นเคย หรือคำใหม่ที่มาจากรากศัพท์เดิมได้ ในขั้นนี้บุคคลสามารถคาดเดาความหมายของคำศัพท์ หรือข้อความที่ไม่เข้าใจ และมีทักษะเพียงพอในการเติมเต็มรูปประโยคได้ แม้ว่าจะได้ยินไม่ชัดก็ตาม ในการพัฒนาระดับสูงสุด บุคคลสามารถเข้าใจสิ่งที่ได้ฟังจากบทละคร ภาพยนตร์วิทยุ หรือรายการโทรทัศน์ เสมือนกับเป็นภาษาท้องถิ่นของตนเอง

ขั้นที่ 5 การวิเคราะห์ (Analysis) บุคคลสามารถวิเคราะห์รูปแบบของข้อความที่ได้ยิน รวมถึงสามารถจำแนกความแตกต่างระหว่างมาตรฐานที่หลากหลายทางภาษาของแต่ละท้องถิ่นหรือชนชั้นทางสังคมจากการพูดได้ นอกจากนี้ยังมีความเข้าใจความหมายของสิ่งที่ได้ฟังอย่าง ถ่องแท้ บุคคลสามารถตระหนักถึงความหมายที่แตกต่างกันเพียงเล็กน้อยของข้อความที่ได้ยิน ด้วยการฟังจากน้ำเสียงและการเน้นเสียง ในขั้นนี้ผู้ฟังสามารถเข้าใจระดับอารมณ์ หรือโทนเสียงของผู้พูดได้

กล่าวโดยสรุปทักษะการฟังเป็นทักษะที่มีความสำคัญที่สุดในบรรดาทักษะทั้งหมด เพราะเป็นทักษะแรกๆ ที่บุคคลใช้ เพื่อทำความเข้าใจสิ่งที่ตนเองได้รับรู้ เพื่อเรียนรู้ตีความหมายของสิ่งต่างๆ ที่ได้

ยีน ทั้งนี้เพื่อเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ บุคคลจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในโครงสร้างทางภาษาคำศัพท์สำนวน และการออกเสียง รวมถึงจำเป็นต้องมีความสามารถในการตีความหมายของลักษณะท่าทาง และน้ำเสียงของผู้พูด ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงสภาพอารมณ์ของผู้พูดในขณะนั้นและสามารถเข้าใจสิ่งที่ผู้พูดต้องการสื่อสารได้อย่างถูกต้อง

2) ทักษะการพูด การพูดเป็นทักษะการสื่อสารที่บุคคลใช้แสดงถึงความคิดความรู้สึก และความต้องการผ่านการใช้คำพูด ทั้งนี้บุคคลที่มีการพูดที่ดีต้องรู้จักการออกเสียง เพื่อสื่ออารมณ์ตนเองให้ผู้ฟังได้ทราบ รวมถึงต้องรู้จักเลือกใช้คำหรือสำนวนที่ถูกต้อง และสามารถสื่อให้เจ้าของภาษาเข้าใจได้ ทั้งนี้ลักษณะท่าทางในระหว่างการพูดก็เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะช่วยให้การพูดสามารถสื่อความหมายได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้ว Brown (อ้างใน ดรธรณี หล่อวัฒนา, 2547) ได้กล่าวเสริมเกี่ยวกับทักษะการพูด ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า รูปแบบและความหมายของสารที่ส่งไปจะแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับบริบทในขณะนั้น ได้แก่ สถานที่ สภาพแวดล้อมเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ในการพูด รวมถึงลักษณะท่าทาง ความรู้ และประสบการณ์ของผู้ส่งสารและผู้รับสาร

Burns & Joyce (อ้างในดรธรณี หล่อวัฒนา, 2547) ได้มีการกล่าวถึงลักษณะของการพูดที่ดี ซึ่งสรุปได้ว่า การพูดที่ดีนั้น ผู้พูดต้องมีความสามารถในการใช้รูปแบบประโยคได้อย่างถูกต้อง และมีความสามารถในการประเมินการตอบสนองของผู้ฟังได้ จากการแบ่งปันข้อมูล ระดับความสนใจ และแลกเปลี่ยนทัศนคติซึ่งกันและกัน นอกจากนี้การเลือกคำศัพท์ที่เหมาะสมกับศักยภาพของผู้ฟัง หัวข้อในการสนทนา และสถานที่ในการพูด ก็เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ รวมถึงการเน้นคำพูด ทวนประโยค หรือพูดเพื่อตรวจสอบความเข้าใจของผู้ฟัง และการใช้ท่าทางประกอบการพูด ก็เป็นองค์ประกอบของการพูดที่ดีที่ไม่สามารถมองข้ามได้เช่นกัน

Valette & Disick (1972) ได้จำแนกลำดับขั้นของทักษะการพูดไว้ 5 ลำดับได้แก่

ขั้นที่ 1 การลอกเลียนแบบ (Reproduction) บุคคลสามารถพูดเลียนแบบเจ้าของภาษาได้ทั้งการออกเสียง การเว้นจังหวะ การเน้นเสียง การเชื่อมคำในประโยค การลดเสียงสระ และการเชื่อมเสียงระหว่างคำได้ รวมถึงสามารถท่องจำบทพูด บทกวี สุภาษิต หรือสิ่งต่างๆที่เคยได้ยินและสามารถอ่านออกเสียงได้อย่างถูกต้อง แต่ทั้งนี้ผู้พูดในระดับนี้จะยังไม่เข้าใจความหมายของสิ่งที่ตนเองพูดไปอย่างถ่องแท้

ขั้นที่ 2 การจดจำ (Recall) บุคคลสามารถตอบคำถามและสามารถสร้างรูปแบบไวยากรณ์ที่เหมาะสมในบริบทที่ตนเองมีคุ้นเคย และสามารถอ่านออกเสียงสิ่งที่เคยเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องแม่นยำ ในขั้นนี้ความเข้าใจสาระสำคัญของสิ่งที่พูดเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้สามารถสร้างรูปแบบการพูดได้

ขั้นที่ 3 การนำไปใช้ (Application) บุคคลมีการตอบสนองที่หลากหลายต่อคำสั่งที่ได้รับ มีการปรับประยุกต์ความรู้ทางด้านไวยากรณ์ เพื่อสร้างรูปแบบการพูดใหม่ๆ ในขั้นนี้บุคคลมีความ

แม่นยำในการใช้โครงสร้างทางภาษาทั้งรูปแบบการนำไปใช้ การรวมประโยค และแนวทางในการโต้ตอบ

ขั้นที่ 4 การแสดงความคิด (Self-Expression) บุคคลสามารถแสดงความเป็น ตัวตนของตนเองผ่านมุมมองและความปรารถนาไปยังบุคคลอื่นได้ ถึงแม้ว่าบางคนอาจจะพูดตะกุกตะกักแต่ก็สามารถที่จะเข้าใจได้ สำหรับบางคนอาจจะกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญทั้งสองภาษาได้ในขั้นนี้ ความคล่องแคล่วในการใช้ภาษา การแสดงสีหน้า ท่าทางประกอบ และการสื่อสารที่ทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันได้มีความสำคัญมากกว่าการเน้นความถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

ขั้นที่ 5 การสังเคราะห์ (Synthesis) หัวใจหลักของขั้นนี้ไม่ได้เน้นว่าบุคคลจะสามารถถ่ายทอดมุมมองของตนเองได้หรือไม่ แต่จะเน้นที่วิธีการที่บุคคลนำมาใช้ในการแสดงออกมากกว่า ในขั้นนี้บุคคลสามารถใช้รูปแบบน้ำเสียง และสามารถเลือกใช้คำพูดได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ และบุคคลที่สนทนาด้วย

จากข้อมูลข้างต้น ทักษะการพูดจึงเป็นทักษะที่บุคคลใช้ในการสื่อความคิดความรู้สึกความต้องการ และถ่ายทอดเรื่องราวให้กับบุคคลอื่นได้รับทราบ ผ่านการใช้คำพูดทั้งนี้บุคคลที่มีความสามารถในการใช้ทักษะการพูดไม่จำเป็นต้องมีความแม่นยำหรือเคร่งครัดตามหลักโครงสร้างทางภาษา แต่หัวใจสำคัญของทักษะการพูดคือสามารถทำให้ผู้ฟังเข้าใจสิ่งที่ตนต้องการจะสื่อสารได้ นอกจากนี้ความสามารถในการถ่ายทอดทางภาษาที่ดีแล้ว ผู้พูดต้องมีความสามารถในการใช้คำพูดได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และผู้ฟังด้วย

3) ทักษะการอ่าน การอ่านคือการที่บุคคลสามารถทำความเข้าใจและตีความเนื้อความของข้อความที่ตนเองอ่านได้ บุคคลใช้ทักษะการอ่านเพื่อศึกษาหาความรู้จากแหล่งต่างๆ ได้แก่ เอกสาร หนังสือ หรือข้อมูลในระบบอินเทอร์เน็ต นอกจากนี้ สุภทรา อักษรานุเคราะห์ (อ้างในชลวิภา เพื่องกาญจน์, 2547) ได้กล่าวเกี่ยวกับการใช้ทักษะการอ่านในชีวิตประจำวันได้แก่การอ่านประกาศต่างๆ อ่านฉลากยา อ่านคำชี้แจงการใช้เครื่องอุปโภคบริโภค รวมถึงการอ่านเพื่อสร้างความบันเทิงหรือพัฒนาตนเองในด้านคุณธรรม เช่น การอ่านนวนิยาย หนังสือพิมพ์ นิตยสารสารคดีหรือหนังสือธรรมะ เป็นต้น

สมพิศ แสงศิริรักษ์ (อ้างในหทัย ภาสวัญญ์, 2549) ได้กล่าวถึงการมีทักษะการอ่านที่ดีว่า บุคคลไม่เพียงแต่อ่านออกเสียงได้ถูกต้องหรืออ่านได้รวดเร็วเท่านั้นแต่ต้องมีความเข้าใจเนื้อหา และเลือกใช้กลวิธีการอ่านที่เหมาะสมด้วย ทักษะการอ่านเป็นความสามารถในการตีความหมายจากบทอ่านได้อย่างถูกต้องรวมถึงการสร้าง ความเข้าใจกับความหมายนั้นโดยการตีความ โดยอาศัยพื้นฐานความรู้เดิมของผู้อ่านเป็นสำคัญ หรือความเข้าใจในการอ่านจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้อ่านนำประสบการณ์เดิมที่มีอยู่แล้วมาสัมพันธ์กับข้อความที่อ่าน

Modern Language Performance Objectives and Individualizations: A handbook ของ Valette & Disick (1972) ได้มีการแบ่งลำดับขั้นของการอ่านไว้ 5 ระดับดังนี้

ขั้นที่ 1 การรับรู้ (Perception) บุคคลสามารถแยกแยะความแตกต่างของการสะกดคำในภาษาต่างประเทศได้ รวมถึงสามารถบอกได้ถึงความเหมือนและความต่างของคำเหล่านั้น แต่ไม่จำเป็นว่าบุคคลจะต้องเข้าใจในสิ่งที่พวกเขาได้อ่าน

ขั้นที่ 2 การจดจำ (Recognition) บุคคลมีความเข้าใจความหมายของข้อความที่ได้ อ่าน รวมถึงสามารถบอกได้ถึงข้อความที่สอดคล้องกับรูปภาพที่พวกเขาพบ หรือแปลความหมายได้เหมาะสมกับข้อความที่อ่าน และสามารถบอกได้ถึงประโยคที่มากมายจากการพบเห็นก่อนเริ่มอ่านอย่างจริงจัง ในขั้นนี้สาระสำคัญอยู่ที่การสื่อให้เห็นถึงสถานการณ์ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้

ขั้นที่ 3 การรับรู้ (Reception) บุคคลมีความเข้าใจรูปแบบการผสมผสานคำศัพท์และโครงสร้างทางภาษา สามารถอ่านได้ทีละหลายหลายย่อหน้า และสามารถตอบถูกผิดเติมคำหรือเลือกคำตอบได้ รวมถึงสามารถเลือกคำศัพท์ที่มากมายมาใส่ลงในบริบทใหม่ๆ ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบุคคลมีความคุ้นเคยในการอ่าน แต่ในขั้นนี้บุคคลยังไม่สามารถทำการผสมผสานหรือเรียบเรียงประโยคจากสิ่งที่ได้อ่านได้

ขั้นที่ 4 การเข้าใจ (Comprehension) บุคคลสามารถอ่านไปพร้อมๆ กับการทำความเข้าใจสาระสำคัญที่ประกอบด้วยคำศัพท์ที่มาจากรากศัพท์ที่ไม่คุ้นเคย และคำศัพท์หรือโครงสร้างทางภาษาใหม่ๆ ทั้งนี้ถึงแม้ว่าบุคคลอาจไม่เข้าใจทุกคำที่ได้ อ่าน แต่ก็สามารถเข้าใจแก่นของเรื่องที่อ่านได้ การพัฒนาระดับสูงสุดในขั้นนี้รวมไปถึงการที่บุคคลสามารถอ่านได้อย่างรวดเร็วและคล่องแคล่วพอกๆ กับความสามารถในการอ่านภาษาประจำท้องถิ่น

ขั้นที่ 5 การวิเคราะห์ (Analysis) บุคคลไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการทำความเข้าใจความหมายอย่างหลัก หรือความหมายโดยผิวเผิน หรือความหมายของข้อความที่ไม่คุ้นเคยอีกต่อไป บุคคลสามารถเข้าใจความหมายที่ซ่อนอยู่มุ่มมอ และมาตรฐานทางภาษาได้ นอกจากนี้บุคคลจะรู้สึกถึงความแตกต่างเพียงเล็กน้อยของรูปแบบ และความหมายของคำที่นำมาใช้ในข้อความได้ ทั้งนี้บุคคลสามารถเลือกที่จะใส่ใจต่อสำนวน และรูปแบบการเขียนของผู้เขียน หากว่ารูปแบบของข้อความมีความสอดคล้องกัน และมีผลต่อการทำให้ประสบความสำเร็จในการอ่าน

สรุปได้ว่าทักษะการอ่านเป็นทักษะที่ช่วยให้บุคคลสามารถทำความเข้าใจเนื้อหาของสิ่งที่อ่านได้อย่างถูกต้อง แม้ว่าบางครั้งอาจจะไม่เข้าใจความหมายของทุกคำที่พบในประโยคแต่ผู้อ่านก็จะใช้ประสบการณ์เดิมที่มีอยู่เข้ามาเชื่อมโยงเพื่อเติมเต็มประโยคนั้นให้สมบูรณ์ได้ใจความ ทั้งนี้การอ่านไม่จำเป็นจะต้องอ่านเพื่อเสริมสร้างความรู้ในการศึกษาเท่านั้นแต่การอ่านยังใช้เพื่อสร้างความบันเทิง และแสวงหาความรู้ที่ใช้ในการดำเนินชีวิตด้วย

4) ทักษะการเขียน การเขียนคือการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ของผู้เขียนผ่านการใช้ตัวอักษร หรือสัญลักษณ์ต่างๆ เพื่อสื่อสารให้ผู้อ่านได้รับรู้ทั้งนี้ การเขียนจะต้องอาศัยความรู้ที่ได้รับจากการฟัง การพูด และการอ่านมาเป็นพื้นฐานในการเรียบเรียง เนื้อหาที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อสาร นอกจากการใช้ทักษะด้านต่างๆ มาผสมผสานเพื่อทำให้ทักษะการเขียนมีคุณภาพแล้ว ผู้เขียนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบในการเขียนร่วมด้วย Harris (อ้างในชลวิภา เฟื่องกาญจน์, 2547) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญในการเขียน 5 องค์ประกอบได้แก่

1) เนื้อหา (Text) คือ เนื้อหาสาระสำคัญที่ผู้เขียนใช้ในการเขียน รวมถึงทัศนคติทางความคิดที่ผู้เขียนได้แสดงออกมาในเนื้อหาที่เขียนออกมา

2) รูปแบบ (Form) คือ รูปแบบการเรียบเรียงจัดลำดับเนื้อหาให้มีความสอดคล้องต่อเนื่องกัน และตรงตามวัตถุประสงค์ของการเขียน

3) ไวยากรณ์ (Grammar) คือ ความสามารถในการใช้รูปแบบและโครงสร้างไวยากรณ์ได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษา และสามารถสื่อความหมายให้ผู้อ่านเข้าใจได้

4) สลีลา (Style) คือ การเลือกใช้ถ้อยคำหรือสำนวนในการเขียนที่ทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ร่วม และสร้างอรรถรสให้แก่เรื่องที่เขียน รวมถึงเป็นการสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัวให้แก่ผู้เขียนด้วย

5) กลไกทางภาษา (Mechanic) คือ การใช้สัญลักษณ์ต่างๆ ประกอบการเขียนได้แก่ เครื่องหมายวรรคตอนการสะกดคำการใช้ตัวอักษรพิมพ์ใหญ่พิมพ์เล็กได้ถูกต้องตามหลักภาษาเป็นต้น

ทั้งนี้ Valette & Disick (1972) ได้จัดลำดับขั้นของการเขียนไว้ 5 ขั้นได้แก่

ขั้นที่ 1 การลอกเลียนแบบ (Reproduction) บุคคลสามารถคัดลอกสาระสำคัญได้อย่างถูกต้องแม่นยำรวมถึงสามารถสะกดคำที่มาจากความทรงจำได้แม่นยำหรือการเขียนจากการท่องจำได้อย่างถูกต้องแต่ไม่จำเป็นต้องเข้าใจสาระสำคัญของเรื่องที่เขียนก็ได้

ขั้นที่ 2 การจดจำ (Recall) บุคคลมีความรู้เกี่ยวกับเสียงและสัญลักษณ์ที่มีความสัมพันธ์กันในภาษาต่างประเทศ รวมถึงสามารถสะกดคำที่คุ้นเคยตามคำบอกได้อย่างถูกต้อง และสามารถเขียนประโยคที่รู้จักได้เหมาะสมกับรูปภาพ นอกจากนี้ยังสามารถเขียนรูปแบบตามหลักไวยากรณ์ที่เคยเรียนมา และเขียนคำตอบของคำถามที่คุณเคยได้อย่างถูกต้อง ความเข้าใจถือได้ว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการบรรลุเป้าหมายในขั้นนี้

ขั้นที่ 3 การนำไปใช้ (Application) บุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเขียนใหม่ตามหลักทางภาษาที่เคยได้เรียนรู้มา ผลสำเร็จในครั้งนี้วัดได้จากบุคคลสามารถบอกได้ว่ามีความ

เปลี่ยนแปลงอะไรในประโยค ผสมผสานรูปแบบใหม่ๆได้ หรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบประโยคในการใช้เขียน การเลือกไวยากรณ์ในการนำมาใช้ก็เป็นการวัดผลของพฤติกรรมในขั้นนี้เช่นกัน

ขั้นที่ 4 การแสดงความคิด (Self-Expression) บุคคลสามารถสื่อความคิด รวมถึงแสดงออกได้ถึงแนวคิดของตนเองได้อย่างชัดเจนผ่านการเขียน ไม่ใช่เพราะว่าพวกเขาเคยได้รับการสั่งสอนมาก่อนแล้ว แต่เพราะพวกเขาต้องการที่จะทำเช่นนั้นเอง ในขั้นนี้ความเข้าใจเป็นสิ่งที่สำคัญมากกว่าความถูกต้องในการใช้หลักไวยากรณ์

ขั้นที่ 5 การสังเคราะห์ (Synthesis) บุคคลสามารถถ่ายทอดแนวคิดของตนเองได้ด้วยภาษาต่างประเทศได้อย่างง่ายดายในขั้นนี้ บุคคลสามารถที่จะอธิบายถึงความแตกต่างของรูปแบบระดับเสียง และการเลือกภาษาในการเขียนได้เหมาะสมกับหัวข้อวัตถุประสงค์ หรือเรื่องที่ผู้อ่านสนใจ บุคคลมีความเชี่ยวชาญในการใช้ภาษาใกล้เคียงกับเจ้าของภาษา และสามารถเลือกคำที่นำมาใช้ในการเขียนได้อย่างเหมาะสม

ถึงแม้ว่าทักษะการเขียนเป็นทักษะที่ใช้บ่อยกว่าทักษะ การฟัง พูด และอ่านแต่การมีความรู้ความเข้าใจในทักษะการเขียนจะช่วยให้บุคคลสามารถถ่ายทอดแนวคิด ประสบการณ์ อารมณ์ หรือเรื่องราวต่างๆผ่านการใช้ตัวอักษร สัญลักษณ์ หรือองค์ประกอบอื่นๆไปยังผู้อ่านได้ ทั้งนี้ บุคคลที่มีทักษะการเขียนที่ดีไม่ใช่แค่การเขียนแล้วทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้เท่านั้น แต่รวมไปถึงการที่สามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบ ระดับเสียง ภาษาที่ใช้ และคำที่ใช้ในการเขียนได้อย่างเหมาะสม จึงจะทำให้งานเขียนนั้นมีเสน่ห์และสามารถดึงดูดใจผู้อ่านได้

5) ทักษะด้านไวยากรณ์และคำศัพท์

1. ความหมายไวยากรณ์

ไวยากรณ์ คือ กฎเกณฑ์ทางภาษาที่เป็นแนวทางในการเรียบเรียงโครงสร้างประโยคให้อยู่ในรูปแบบที่เจ้าของภาษาให้การยอมรับและสามารถสื่อสารให้ผู้รับสารเข้าใจได้ Cross (อ้างใน พระจักรพงษ์ ทะระมา, 2550) ได้กล่าวถึงความหมายของไวยากรณ์ว่าเป็นกฎเกณฑ์ต่างๆซึ่งเป็นรากฐานของภาษากฎเกณฑ์เหล่านี้ รวมถึงโครงสร้างของคำและโครงสร้างของอนุประโยคอ้างใน พระจักรพงษ์ ทะระมา, 2550) ได้กล่าวถึงความหมายของไวยากรณ์ว่า เป็นสิ่งที่ทำได้และทำไม่ได้ในภาษาอังกฤษ รวมถึงการสะกดคำ และการใช้เครื่องหมายวรรคตอนที่ต้อง ซึ่งต้องมีการจัดโครงสร้างคำในลำดับที่ถูกต้องและมีการใช้ภาษาอังกฤษได้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ทางภาษา

โดยภาพรวมแล้ว ไวยากรณ์จึงหมายถึงโครงสร้างทางภาษาที่ประกอบด้วยกริยาลำดับ คำศัพท์ ประโยค การสะกดคำ และการใช้เครื่องหมายวรรคตอนได้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ทางภาษาที่เจ้าของภาษาให้การยอมรับ ซึ่งการมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับโครงสร้างที่ถูกต้องนั้นจะช่วยให้บุคคลสามารถจัดระเบียบทางความคิด และสามารถสื่อออกมาได้ตรงกับความต้องการรวมถึงผู้รับสารเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องด้วย

2. กลวิธีการเรียนรู้ไวยากรณ์

เนื่องจากว่าไวยากรณ์เป็นเรื่องซับซ้อนและมีหลายประเด็นที่ต้องทำความเข้าใจการเรียนรู้ด้านไวยากรณ์ให้เข้าใจได้อย่างถ่องแท้ทั้งหมดจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากสำหรับการเรียนรู้ด้านไวยากรณ์นี้ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาจากแนวคิดวิธีการสอนไวยากรณ์ของอิสรา สารงาม (อ้างใน พระจักรพงษ์ ทะระมา, 2550, :11-3) ซึ่งได้มีการแบ่งวิธีสอนไวยากรณ์ไป 2 ประเภทอธิบายดังนี้

2.1 การสอนไวยากรณ์แบบอนุमान เป็นการให้กฎเกณฑ์หรือแบบสร้างหรือบทสรุปการใช้ไวยากรณ์ให้แก่ผู้เรียนก่อนเริ่มการเรียนรู้การใช้ไวยากรณ์นั้นๆอย่างจริงจัง ในการเรียนการสอนในลักษณะนี้ทำให้ผู้เรียนสามารถสร้างรูปแบบพยางค์ใหม่ โดยอิงกับโครงสร้างที่ได้เรียนรู้มาได้ ทั้งนี้ลักษณะนี้เป็นการสอนไวยากรณ์เพื่อเน้นการสร้างเสริมความรู้ให้แก่ผู้เรียนแต่ผู้เรียนจะประสบปัญหาเมื่อนำไปใช้ในสถานการณ์จริง เนื่องจากผู้เรียนมีความเข้าใจโครงสร้างไวยากรณ์แค่เพียงผิวเผินตามที่ได้กฎเกณฑ์ที่ได้เรียนรู้มาเท่านั้น

2.2 การสอนไวยากรณ์แบบอุปมาน เป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในโครงสร้างและสามารถสรุปกฎเกณฑ์การใช้ไวยากรณ์ได้ด้วยตนเอง ซึ่งการสอนไวยากรณ์แบบอุปมานนี้ ผู้เรียนได้เห็นตัวอย่างการใช้กฎไวยากรณ์ในการสอน ก่อนที่จะทดลองใช้ไวยากรณ์นั้นๆ และในขั้นสุดท้ายของการเรียนการสอนผู้เรียนจะต้องมีการสรุปกฎการใช้ไวยากรณ์ด้วยตนเองโดยมีผู้สอนคอยให้คำแนะนำ การเรียนรู้ไวยากรณ์ในรูปแบบอุปมานนี้ผู้เรียนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างเต็มที่ ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในโครงสร้างไวยากรณ์อย่างแท้จริงและสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ได้หลากหลายกว่าการเรียนรู้ว่าไวยากรณ์แบบอนุमान

แม้ว่ากระบวนการเรียนการสอนไวยากรณ์ทั้งสองแบบนี้จะมีลักษณะที่แตกต่างกันแต่ผลที่คาดหวังจากทั้งสองวิธี คือการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความสามารถในการใช้ไวยากรณ์ได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง ทั้งนี้ ไม่อาจจะบ่งบอกได้ว่าวิธีการใดเป็นวิธีที่ดีที่สุดเนื่องจากความต้องการและความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันออกไป ดังนั้นการเรียนการสอนไวยากรณ์จึงขึ้นอยู่กับระดับในการรับรู้ของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญที่สุด

3. ความหมายของคำศัพท์

คำศัพท์ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้บุคคลสามารถเรียนรู้ทักษะภาษาด้านอื่น ได้แก่การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้บุคคลที่เริ่มเรียนภาษาอังกฤษจำเป็นต้องมีการเรียนรู้คำศัพท์เป็นอันดับแรก เพราะการเรียนรู้คำศัพท์ในภาษาอังกฤษทำให้บุคคลสามารถนำไปต่อยอดความรู้ในการใช้ภาษาอังกฤษของตนเองเพิ่มเติมในภายหลังได้ Wilkins (อ้างใน พะเยา พรหมเทศ, 2549) ได้กล่าวว่าคำศัพท์ เป็นสื่อ นำความหมายที่ไม่ใช่เพียงคำนาม คำกริยา แต่รวมไปถึงถ้อยคำทุกถ้อยคำที่มนุษย์ใช้ถ่ายทอดความหมาย เพื่อแสดงความรู้ความคิดตลอดจนสิ่งของ และลักษณะอาการต่างๆ ทั้งนี้ความหมายของคำศัพท์นั้นก็เป็นที่เข้าใจกันเฉพาะในกลุ่มบุคคลที่มีความ

เกี่ยวข้องกันทางใดทางหนึ่งนอกจากนี้ Richard (อ้างใน นรวาดี หลิมศิริ, 2553) ได้ให้ความหมายของ คำศัพท์เพิ่มเติมว่า คำศัพท์คือคำทั้งหมดซึ่งเป็นได้ทั้งคำโดด คำผสมและสำนวนต่างๆที่ปรากฏใน ภาษา ที่ถือเป็นการสื่อความหมายที่มีใช้เป็นเพียงแต่คำนาม คำกริยาหรือคำคุณศัพท์เท่านั้น แต่ หมายรวมไปถึงบุคคล ทุกอย่างที่ถูกถ่ายทอดออกมาได้จากคำศัพท์ จากคำนิยามดังกล่าว จึงกล่าวได้ ว่าคำศัพท์จึงเป็นเสมือนกุญแจสำคัญที่ใช้สื่อความหมายให้บุคคลอื่นรับรู้ผ่านการใช้ทักษะการสื่อสาร ต่างๆ ซึ่งคำศัพท์ที่ได้ถูกถ่ายทอดออกมาจะสามารถสื่อสารให้บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกันเข้าใจได้ เฉพาะกลุ่มเท่านั้น

4. ประเภทของคำศัพท์

ในการจัดแบ่งประเภทของคำศัพท์นั้นได้มีผู้รู้หลายท่านได้จัดประเภทของคำศัพท์แตกต่างกัน ออกไป ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งประเภทของคำศัพท์ที่ใช้ในทักษะการสื่อสาร ได้แก่ คำศัพท์เพื่อการฟัง คำศัพท์เพื่อการพูด คำศัพท์เพื่อการอ่าน และคำศัพท์เพื่อการเขียน (นันทิยา แสงสิน อ้างใน นรวาดี หลิมศิริ, 2553) หรือแบ่งตามลักษณะของคำศัพท์ตามแนวคิดของ Lewis (อ้างใน พะเยา พรหมเทศ, 2549) ซึ่งประกอบด้วย คำเดี่ยว คำรวม คำที่ปรากฏร่วมกัน คำสำนวนและคำขึ้นต้นประโยคทั้งนี้ Chung & Paul (2003) ได้จัดประเภทของคำศัพท์ไว้ดังนี้

4.1 คำที่ใช้บ่อย (High frequency words) เป็นคำที่พบบ่อยที่สุดกว่า 2000 คำในการใช้ ภาษาอังกฤษ เพราะคำศัพท์ประเภทนี้เป็นคำศัพท์โดยทั่วไปที่คนนิยมใช้ ซึ่งสามารถพบเห็นได้ตาม บทความวิชาการ หนังสือพิมพ์ นิยาย หรือบทสนทนาต่างๆ

4.2 คำศัพท์วิชาการ (Academic vocabulary) เป็นคำศัพท์ที่ใช้เฉพาะในเชิงวิชาการทั้งนี้ คำศัพท์ทางวิชาการนี้เป็นส่วนพิเศษที่ขยายออกมาจากคำศัพท์ที่ใช้ทั่วไป คำศัพท์ประเภทนี้จะแทรก อยู่ในบทความวิชาการ หนังสือพิมพ์ และนิยายบ้างในบางส่วน

4.3 คำศัพท์เฉพาะทาง (Technical vocabulary) เป็นคำศัพท์ที่มักถูกนำมาใช้ในวงวิชาการ ที่มีขอบเขตจำกัดเฉพาะ ทั้งนี้คำศัพท์เฉพาะเป็นคำศัพท์ที่มีการใช้บ่อยในแต่ละสาขาวิชา แต่ไม่ได้เป็น คำศัพท์ที่ถูกพบบ่อยในสาขาวิชาอื่น พบมากในบทความที่เจาะจงเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และเป็นที่ รู้จักของคนในวงการเดียวกัน หรือกลุ่มคนที่มีความสนใจเฉพาะด้าน

4.4 คำศัพท์ที่ไม่ได้ใช้บ่อย (Low frequency words) เป็นคำศัพท์ที่พบได้ไม่บ่อย ซึ่งใน บทความหนึ่งอาจจะมีคำเหล่านี้แฝงเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

การจำแนกประเภทของคำศัพท์ดังที่ได้กล่าวมานี้ ช่วยให้สามารถจัดหมวดหมู่ของคำศัพท์ที่มี ลักษณะที่แตกต่างกันได้ คำศัพท์ที่ใช้บ่อย คำศัพท์ทางวิชาการ คำศัพท์เฉพาะทาง หรือคำศัพท์ที่ไม่ได้ ใช้บ่อย ล้วนเป็นคำศัพท์ที่มีประโยชน์ต่อการนำไปใช้แทบทั้งสิ้น ทั้งนี้การใช้คำศัพท์ไม่ว่าจะอยู่ใน ประเภทใดก็ตามผู้ใช้ควรคำนึงถึงความเหมาะสม และบริบทของข้อความเป็นส่วนประกอบจึงจะ สามารถสื่อสารไปยังผู้รับได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

5. กลวิธีการเรียนรู้คำศัพท์

กลวิธีการเรียนรู้คำศัพท์ถือเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้คำศัพท์ ทั้งในแง่ของความหมายและการนำไปใช้ ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่ามีผู้รู้หลายท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้คำศัพท์ไว้หลากหลายรูปแบบ จากแนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีการเรียนรู้คำศัพท์ของ Nation และ Ellis (อ้างใน นราวดี หลิมศิริ, 2553) รวมถึง Hulstijn (อ้างใน พะเยา พรหมเทศ, 2549) ได้มีการจัดแบ่งกลวิธีการเรียนรู้คำศัพท์ไว้ 2 กลวิธีซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

5.1 กลวิธีการเรียนรู้ทางตรง เป็นกลวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนทราบว่าตนเองกำลังเรียนรู้คำศัพท์อยู่ ทั้งนี้ผู้เรียนจะมีการเรียนรู้เพื่อค้นหาความหมาย คำเหมือน คำตรงกันข้าม รากศัพท์ รวมถึงการนำคำศัพท์ไปใช้ในประโยค ทั้งนี้กลวิธีการเรียนรู้ในลักษณะนี้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยการเปิดพจนานุกรม การท่องจำ หรือเรียนรู้จากการเรียนการสอนภายในห้องเรียน

5.2 กลวิธีการเรียนรู้ทางอ้อม เป็นกลวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนไม่รู้ตัวว่าตนเองกำลังอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้ประเภทนี้เป็นการเรียนรู้โดยผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น จากการอ่านหนังสือ บทสนทนา บ่ายประกาศ การดูภาพยนตร์ หรือการฟังเพลง เป็นต้น ทั้งนี้กลวิธีการเรียนรู้ทางอ้อมนี้ ผู้เรียนจะมีการคาดเดาความหมายของคำศัพท์จากบริบทที่ตนกำลังเผชิญอยู่ ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในคำศัพท์และจดจำได้เป็นอย่างดี

กลวิธีการเรียนรู้ทั้ง 2 กลวิธีที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นกลวิธีที่ทำให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคำศัพท์ทั้งสิ้น ซึ่งกลวิธีการเรียนรู้ทางตรงเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับมาจากการสอนหรือการค้นคว้าโดยมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน ส่วนกลวิธีการเรียนรู้ทางอ้อมเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเข้าไปมีส่วนร่วมกับการเรียนการสอน การเรียนรู้ ถึงแม้ว่ากลวิธีการเรียนรู้ทางอ้อมจะส่งผลต่อผู้เรียนในการเรียนรู้คำศัพท์ได้ดีกว่า แต่กลวิธีการเรียนรู้ทางตรงก็เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้ทางอ้อมของบุคคลเป็นไปอย่างเต็มศักยภาพ

2.4.3 แนวการสอนภาษาเพื่อพัฒนาความสามารถในการสื่อสาร

2.4.3.1 แนวการสอนตามธรรมชาติ (Natural Approach)

เป็นแนวการสอนที่เชื่อว่าการที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายของการสอนภาษาที่สอง ผู้สอนต้องจัดการเรียนการสอนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนให้ง่ายและเร็วขึ้น เน้นการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมาย (Meaning) และเน้นหน้าที่ (Function) ของภาษา ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสใช้ภาษาในสถานการณ์จริงนอกเหนือจากการจัดกิจกรรมในชั้นเรียน การสอนตามแนวธรรมชาตินี้ผู้สอนต้องใช้ภาษาของเจ้าของภาษาตลอดเวลา ซึ่งเป็นปัญหากับผู้สอนที่ไม่ใช่เจ้าของภาษา ในการแก้ปัญหาดังกล่าวผู้สอนอาจใช้เทคนิคต่างๆ เพื่อช่วยให้นักเรียนเข้าใจ การเลือกเนื้อหาและเรื่องที่สอนต้อง

สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ทักษะฟังควรฝึกก่อนทักษะพูด ก่อนที่ผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะเขียนต้องคำนึงความพร้อมของผู้เรียนเพราะทักษะนี้ต้องใช้เวลานานในการสร้างความพร้อม ผู้สอนไม่ควรเร่งเพราะจะทำให้ผู้เรียนวิตกกังวลซึ่งมีผลต่อทัศนคติและแรงจูงใจ การช่วยลดความวิตกกังวล (low anxiety) เป็นสิ่งสำคัญในการเรียนภาษาที่สอง ดังนั้นผู้สอนต้องจัดบรรยากาศที่เป็นมิตรเพื่อให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีและมีความเชื่อมั่นที่จะใช้ภาษา

แนวการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร (Communicative Approach) เป็นแนวการสอนที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ฝึกการใช้ภาษาในสถานการณ์จริง ที่มีโอกาสพบในชีวิตประจำวันและยังให้ความสำคัญกับโครงสร้างไวยากรณ์ แนวการเรียนการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารให้ความสำคัญกับการใช้ภาษา (Use) มากกว่าวิธีใช้ภาษา (Usage) นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญในเรื่องความคล่องแคล่วในการใช้ภาษา (Fluency) และความถูกต้องของการใช้ภาษา (Accuracy)

การจัดการเรียนการสอนจึงเน้นหลักสำคัญดังต่อไปนี้

1. ต้องให้ผู้เรียนเรียนรู้ว่ากำลังทำอะไร เพื่ออะไร ผู้สอนต้องบอกให้ผู้เรียนทราบถึงความมุ่งหมายของการเรียนและการฝึกใช้ภาษา เพื่อให้การเรียนภาษาเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียน
2. การสอนภาษาโดยแยกเป็นส่วนๆ ไม่ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้ดีเท่ากับการสอนในลักษณะบูรณาการในชีวิตประจำวัน การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารจะต้องใช้ทักษะหลาย ๆ ทักษะรวม ๆ กันไป ผู้เรียนควรจะได้ฝึกฝนและใช้ภาษาในลักษณะรวม
3. ต้องให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมการใช้ภาษา ที่มีลักษณะเหมือนในชีวิตประจำวันให้มากที่สุด
4. ต้องให้ผู้เรียนฝึกการใช้ภาษามากๆ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ให้มากที่สุดที่จะเป็นไปได้
5. ผู้เรียนต้องไม่กลัวว่าจะใช้ภาษาผิด

2.4.3.2 แนวการสอนภาษาโดยใช้เนื้อหาเป็นฐาน (Content-Based Approach)

เป็นแนวการสอนที่เน้นเนื้อหาสาระการเรียนรู้มาบูรณาการกับจุดมุ่งหมายของการสอนภาษา กล่าวคือ ให้ผู้เรียนใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และในขณะเดียวกันก็พัฒนาการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารไปด้วย ดังนั้น การคัดเลือกเนื้อหาที่นำมาให้ผู้เรียนได้เรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเนื้อหาที่คัดเลือกมาจะต้องเอื้อต่อการ บูรณาการการสอนภาษาทั้ง 4 ทักษะ คือ ฟัง พูด อ่าน เขียน นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ สามารถติดตาม

ประเมินข้อมูลของเรื่อง และพัฒนาการเขียนเชิงวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ ได้ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ภาษาในลักษณะองค์รวม (Whole Language Learning)

2.4.3.3 แนวการสอนที่ยึดภาระงานเป็นฐาน (Task-Based Approach)

เป็นการเรียนรู้ภาษาที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ในขณะที่ทำภาระงานให้สำเร็จ ความรู้ด้านคำศัพท์และโครงสร้างจะเป็นผลที่ได้จากการฝึกใช้ภาษาในขณะที่ทำกิจกรรม นิยมนำแนวคิดนี้ไปใช้กับนักเรียนในระดับประถมศึกษา เพราะเชื่อว่าการเรียนรู้ภาษาเกิดจากกระบวนการที่นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติงานจนลุล่วงตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นภาระงานว่ามีจุดมุ่งหมาย 4 ประการ คือ

1) เพื่อให้สามารถใช้ภาษาอังกฤษในการติดต่อสื่อสารและในการปฏิบัติภาระงานที่ได้รับมอบหมายได้เป็นผลสำเร็จ

2) เพื่อให้สามารถนำความรู้และประสบการณ์ทางภาษาที่ได้รับไปใช้ในชีวิตจริงได้

3) เพื่อพัฒนาทักษะการคิดโดยผ่านกระบวนการปฏิบัติภาระงาน

4) เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

(กรมวิชาการ, 2545)

Willis (1996) ได้กล่าวถึง TBL ว่า มีลักษณะสำคัญคือ เป็นการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ และมีบทบาทมากกว่าครู ซึ่งครูจะเป็นเพียงผู้ให้คำปรึกษา เสนอแนะแนวทางในการดำเนินกิจกรรมและจัดเตรียมภาระงาน (Task) สำหรับใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นนำก่อนปฏิบัติงาน (Pre-Task) เป็นการแนะนำหัวข้อและอธิบายชิ้นงาน โดยใช้กิจกรรมเข้าช่วยเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและครูจะต้องแน่ใจว่าผู้เรียนเข้าใจในงานที่จะทำนั้นก่อนที่จะดำเนินขั้นต่อไป

2. ขั้นดำเนินงานตามวงจรของการปฏิบัติงาน (Task Cycle) ประกอบด้วย

2.1 ปฏิบัติงาน (Task) ผู้เรียนลงมือปฏิบัติงานในลักษณะการทำกิจกรรมเป็นคู่หรือเป็นกลุ่ม

2.2 การเตรียมนำเสนอ (Planning) ผู้เรียนเตรียมการรายงานผลการปฏิบัติงานต่อชั้นเรียน โดยมีครูคอยช่วยเหลือในด้านการใช้ภาษาของผู้เรียน

2.3 รายงานต่อชั้นเรียน (Report) ผู้เรียนเสนอผลงานการปฏิบัติต่อชั้นเรียน

3. ขั้นศึกษาโครงสร้างไวยากรณ์และคำศัพท์ในแต่ละงานปฏิบัติ (Language Focus) ประกอบด้วย

3.1 วิเคราะห์ (Analysis) ตรวจสอบ/อภิปรายลักษณะสำคัญของเนื้อหาทางภาษา

3.2 ฝึก (Practice) ฝึกทำแบบฝึกหัดเสริมทางด้านไวยากรณ์หลังจากนักเรียนเข้าใจความถูกต้องของกฎเกณฑ์ทางไวยากรณ์แล้วการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษจะได้ผลมากที่สุด ถ้าครูผู้สอนให้ผู้เรียนได้ใช้ภาษาในสถานการณ์ที่สอดคล้องกับสถานการณ์จริง ทั้งครูและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนมุ่งให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารได้ มีการจัดการสอนที่ใช้เทคนิคอย่างหลากหลาย มาบูรณาการให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง โดยเน้นให้ผู้เรียนฝึกการใช้ภาษาในสถานการณ์ที่เหมือนจริง จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความสนใจในการสร้างเทคนิคการสอนเพื่อตอบสนองความต้องการใช้ภาษาในสังคมปัจจุบัน

2.5 แนวความคิดเรื่องชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2.5.1 ความหมายของชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

นักการศึกษาได้ค้นคว้าวิจัยและให้นิยามความหมายของชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ดังนี้

เชษฐา บุญขวลิต (2540) ให้ความหมายว่า เป็นสื่อการเรียนการสอนสำเร็จรูปที่ผู้เรียนสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง โดยสื่อมีความสมบูรณ์ในตัว มีรายละเอียดของเนื้อหาความรู้ และขั้นตอนการเรียนรู้วิธีการปฏิบัติต่างๆ มีภาพประกอบ มีชุดฝึกปฏิบัติ โดยผู้เรียนสามารถศึกษาและปฏิบัติตามคำแนะนำ ทำกิจกรรมต่างๆตามที่ชุดการเรียนรู้กำหนด เพื่อให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามจุดประสงค์ที่กำหนด

วาสนา ชาวหา (2522) ได้ให้ความหมายว่า เป็นการวางแผนการใช้สื่อ หรือการใช้สื่อประสมเพื่อสร้างประสบการณ์ในการเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง และเป็นไปตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้เป็นชุด

ลัดดา สุขปรีดา (2526) ให้ความหมายว่า เป็นการนำสื่อการสอนสำเร็จรูปช่วยสอนเสริมโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนสามารถเรียนได้ด้วยตนเองเป็นรายบุคคล จนบรรลุความต้องการหรือจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

กาญจนา เกียรติประวัติ (2524) ให้ความหมายว่าเป็นระบบการผลิตและนำสื่อการเรียนต่างๆ มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาและการส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนมีโอกาสใช้สื่อต่างๆในชุดการเรียนรู้เพื่อศึกษาด้วยตนเอง โดยครูจะมีบทบาทน้อยลงเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองตามลำพังและสามารถนำไปใช้ในการเรียนซ่อมเสริมด้วยตนเองได้

สรุปความหมายชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามที่นักการศึกษากล่าวไว้ว่าเป็นการประยุกต์การใช้สื่อต่างๆผลิตเป็นชุด การเรียนรู้สำเร็จรูปมีขั้นตอนชัดเจนประกอบด้วยเนื้อหาตรงตามความต้องการและเกิดประสิทธิภาพตามกำหนดสามารถนำไปใช้อย่างกว้างขวางโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

2.5.2 องค์ประกอบชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

องค์ประกอบชุดการเรียนรู้ จากการศึกษาค้นคว้าผลงานของนักวิจัยหลายท่านได้กล่าวถึงองค์ประกอบไว้ดังนี้ วนิดา ไชยคุณ (2547) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบชุดการเรียนรู้ไว้ดังนี้ 1 ชุดบทเรียนสำเร็จรูป 2 แบบประเมินผล 3 วัสดุอุปกรณ์การเรียนรู้

เชษฐา บุญสวัสดิ์ (2540) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้แก่ 1) บทนำหรือคำชี้แจงถึงความสำคัญของชุดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงกระบวนการเรียนทั้งหมดของชุดการเรียนนั้น 2) มุ่งหมายบอกถึงเป้าหมายสุดท้ายของความรู้ที่ผู้เรียนจะได้รับหลังผู้เรียนได้ศึกษาชุดการเรียนรู้จบแล้ว 3) ความรู้พื้นฐานเป็นตัวกำหนดว่าผู้เรียนจะต้องมีความรู้อะไรบ้าง 4) การวัดพฤติกรรมหรือการแสดงออกของผู้เรียน ว่าประสบความสำเร็จอะไรบ้างหลังจากศึกษาในชุดการเรียนรู้แล้ว การประเมินผลก่อนการเรียนระหว่างกิจกรรม และประเมินผลตัวผู้เรียนว่ามีความรู้ความสามารถตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในชุดการเรียนรู้เพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจว่ากิจกรรมใช้ได้หรือไม่

มนัส ประเทืองจิตร (2542) อธิบายว่า องค์ประกอบชุดการเรียนรู้มีดังนี้ 1) คู่มือสำหรับผู้เรียนมีความชี้แจงถึงวิธีการใช้ชุดการเรียนรู้อย่างละเอียดอาจทำเป็นเล่ม หรือแผ่นพับก็ได้ 2) บัตรคำสั่ง หรือคำแนะนำประกอบด้วยคำอธิบายเรื่องที่จะศึกษาคำสั่งที่ให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมและสรุปบทเรียน 3) เนื้อหาสาระที่บรรจุไว้ในรูปของสื่อการสอนต่างๆอาจประกอบด้วยบทเรียน โปรแกรมสไลด์ แผ่นภาพ วัสดุ กราฟิกและอื่นๆและผู้เรียนสามารถศึกษาจากสื่อต่างๆที่บรรจุในชุดการเรียนรู้ตามบัตรคำสั่งที่กำหนดไว้ 4) แบบประเมินผลผู้เรียนจะทำการประเมินความรู้ของตนเองก่อนและหลังเรียนแบบประเมินอาจเป็นแบบฝึกหัดให้เติมคำลงในช่องว่าง เลือกคำตอบที่ถูกต้อง จับคู่ ดูผลจากการทดลองหรือทำกิจกรรม

สุนีย์ เหมะประสิทธิ์ (2533) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหน่วยการเรียนการสอนต่างๆซึ่งมุ่งพัฒนาทักษะหรือการเรียนรู้ของผู้เรียนแบบค่อยเป็นค่อยไป จากง่ายไปหายาก กิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละหน่วยมี 5 ขั้น 1) ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน 2) ขั้นการเรียนการสอน 3) ขั้นฝึกปฏิบัติและตรวจสอบความเข้าใจ 4) ขั้นสรุปบทเรียน 5) ขั้นประเมินผลการเรียนรู้

ซึ่งสามารถสรุปองค์ประกอบชุดการเรียนรู้ว่าประกอบด้วย อุปกรณ์ต่างๆดังนี้ คู่มือหรือบัตรคำสั่ง ได้แก่คำแนะนำ จุดมุ่งหมาย กำหนดกิจกรรมเนื้อหาวิชา ได้แก่ บทนำความรู้ พื้นฐาน บทเรียนสำเร็จรูป วัสดุอุปกรณ์การเรียนรู้ และแบบประเมินผล

2.5.3 รูปแบบชุดการเรียนรู้ มีการกำหนดรูปแบบการใช้ดังนี้

เซย์เลอร์และเล็กซานเดอร์ได้กล่าวถึงรูปแบบการสอนมีอยู่ 5 ประเภท ดังนี้ 1) รูปแบบเนื้อหาวิชาเป็นรูปแบบที่เน้นการให้เนื้อหาวิชา 2) รูปแบบเทคโนโลยีเป็นรูปแบบเน้นการวางแผนการสอน 3) รูปแบบกระบวนการเป็นรูปแบบที่เน้นกระบวนการทำให้เกิดคุณลักษณะความเป็นมนุษย์ 4) รูปแบบหน้าที่ทางสังคมหรือกิจกรรมเป็นรูปแบบที่เน้นกิจกรรมในชุมชน 5) รูปแบบความสนใจความต้องการหรือกิจกรรมเป็นรูปแบบที่เน้นการเรียนรู้ตามความถนัดและเป็นอิสระของผู้เรียน

กาเย่ (Gagne, n.d.) ได้เสนอแนวความคิดตามขั้นตอนการสอน 9 ขั้นดังนี้

1) ขั้นดึงดูดความสนใจการออกแบบสื่อประสมจากอาจเริ่มต้นด้วยการนำเสนอซึ่งมีการใช้ภาพเคลื่อนไหวหรือภาพเคลื่อนไหว เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้เรียน

2) ขั้นบอกวัตถุประสงค์การออกแบบต้องให้ผู้เรียนได้ทราบถึงเป้าหมายในการเรียนโดยรวมหรือสิ่งต่างๆที่ผู้เรียนจะสามารถทำได้หลังจากที่เรียนจบบทเรียนให้ผู้เรียนทำความเข้าใจกับเนื้อหาได้ดี การบอกวัตถุประสงค์ไว้ในสื่อประสมนั้นควรสั้นกระชับได้ใจความและกระชับข้อความซึ่งเหมาะสมกับระดับของกลุ่มเป้าหมาย

3) ขั้นทบทวนความรู้เดิม การออกแบบสอดคล้องตามทฤษฎีโครงสร้างความรู้ การรับรู้ข้อมูล การสร้างความหมายเชื่อมโยงความรู้ใหม่เข้ากับองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่ และการกระตุ้นให้เกิดการเชื่อมโยงความรู้นั้นต้องมีการประเมินความรู้เดิม กระตุ้นให้เกิดการระลึกถึงความรู้เก่าเพื่อเตรียมพร้อมในการเชื่อมโยงเข้ากับความรู้ใหม่ การออกแบบจึงควรพิจารณาเนื้อหาของบทเรียนว่า การประเมินและการให้ความรู้พื้นฐานก่อนนั้นส่งผลต่อโครงสร้างของโปรแกรมและทำให้การนำเสนอเนื้อหาการสอนอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4) ขั้นนำเสนอเนื้อหาใหม่ การออกแบบใช้ตัวที่กระตุ้นที่เหมาะสมในการเสนอ เนื้อหาใหม่เป็นสิ่งสำคัญเพื่อช่วยให้การรับรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รูปแบบในการนำเสนอเนื้อหาที่มีลักษณะตั้งแต่การใช้ข้อความภาพนิ่ง ตาราง ข้อมูล กราฟ แผนภาพ กราฟิก ไปจนถึงการใช้ภาพเคลื่อนไหว

5) ขั้นชี้แนะทางการเรียนรู้ จะใช้การกำหนดรูปแบบการค้นพบ คือการสอนแบบอุปมาน เช่น ยกตัวอย่าง หรือตั้งคำถาม ชี้แนะกว้างและแคบลงไปเรื่อยๆ เพื่อให้ผู้เรียนพยายามคิดวิเคราะห์ เพื่อหาคำตอบหรือแนวคิดในเนื้อหาใหม่ด้วยตนเอง หากผู้เรียนมีประสิทธิภาพทางการอ่านต่ำ การใช้ภาพและเสียงในการชี้แนะทางถือว่าเป็นทางเลือกของการชี้แนะแนวการเรียนรู้ที่เหมาะสมกว่าการใช้ข้อความเพียงอย่างเดียว การใช้สื่อประสมแทนที่จะออกแบบให้นำเสนอเนื้อหาโดยตรงแก่ผู้เรียนสร้างสันเทคนิคต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนค้นหาคำตอบด้วยตนเอง เช่น การใช้ภาพในการนำเสนอตัวอย่างต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา

6) ขั้นการกระตุ้นการตอบสนอง เป็นขั้นตอนต่อการชี้แนวทางการเรียนรู้ ซึ่งผู้สอนจะมีโอกาสทดสอบดูว่าผู้เรียนเข้าใจในสิ่งที่ตนกำลังสอนอยู่ หรือไม่การออกแบบสื่อประสมให้เกิดการกระตุ้นการตอบสนองนั้น อาจจะออกมาในรูปแบบกิจกรรม ต่างๆ

7) ขั้นให้ผลป้อนกลับ หลังจากการตอบสนองกำหนดรูปแบบแสดงออกถึงการให้ผลป้อนกลับ ถือว่าเป็นการเสริมแรงอย่างหนึ่งซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ในตัวผู้เรียนการให้ผลป้อนกลับนอกจากจะทำให้ผู้เรียนทราบว่าสิ่งที่ตนเข้าใจนั้นถูกมากน้อยเพียงใด แล้วยังทำให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนอีกด้วย

8) ขั้นทดสอบความรู้ การออกแบบประเมินว่าผู้เรียนนั้นได้เกิดการเรียนรู้ตามที่ได้ตั้งเป้าหมาย หรือว่าอย่างไรการทดสอบความรู้นั้นอาจจะเป็นการทดสอบหลังจากผู้เรียนได้เรียนจบวัตถุประสงค์หนึ่ง ซึ่งอาจเป็นช่วงระหว่างบทเรียนหรืออาจจะเป็นการทดสอบหลังจากผู้เรียนเรียนจบแล้วทั้งหมดก็ได้

9) ขั้นการจำและนำไปใช้ รูปแบบการนำไปใช้นั้นควรหากิจกรรมใหม่ใหม่ได้หลากหลายไว้สำหรับผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้เรียนรู้อีก

2.5.4 ประเภทชุดการเรียนรู้

ชุดการเรียนรู้มีการแบ่งประเภทดังนี้ เชษฐา บุญขวลิต (2540) ได้ แบ่งประเภทชุดการเรียนรู้ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ชุดการสอนสำหรับครูใช้สอนนักเรียนเป็นกลุ่มใหญ่หรือชั้นเรียนตามสถาบันการศึกษาต่างๆ 2) ชุดการเรียนการสอนสำหรับเรียนตามลำพังเป็นกลุ่มเล็กๆ โดยดำเนินงานตามขั้นตอนหรือลำดับกิจกรรมไปตามบัตรคำสั่ง ชุดการเรียนประเภทนี้ประกอบด้วยบัตรคำสั่งเนื้อหาวิชา สื่อการเรียน เครื่องเขียนกระดาษ หรือสิ่งอื่นๆที่ระบุในบัตรคำสั่งครบตามจำนวนนักเรียนในกลุ่มชุดการเรียนประเภทนี้จะสรุปจะใช้ร่วมกับการจัดสภาพการเรียนการสอนเป็นศูนย์กลาง 3) ชุดการเรียนสำหรับการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นรายบุคคลซึ่งมีองค์ประกอบเช่นเดียว กับชุดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนตามลำพังหรือกลุ่มเล็กๆ

2.5.5 ขั้นตอนการสร้างชุดการเรียน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2533) เสนอขั้นตอนใน สร้างชุด การเรียนไว้ดังนี้ 1) การวิเคราะห์เนื้อหาได้แก่การกำหนดหน่วยหัวเรื่องและมโนทัศน์ขั้นที่ 2) การวางแผนไว้ล่วงหน้าเป็นการกำหนดรายละเอียดขั้นที่ 3) ผลิตสื่อการเรียนเป็นการผลิตสื่อประเภทต่างๆที่กำหนดไว้ในแผนขั้นที่ 4) หาประสิทธิภาพของชุดก้านั้นเรียนโดยนำไปทดลอง

ฮามสเตอร์แอนด์แฮริส ได้กำหนดการสร้างไว้ 3 ขั้นตอนได้แก่ 1) ขั้นกำหนดวัตถุประสงค์ของชุดการเรียน การกำหนดวัตถุประสงค์ชุดการเรียนอาจจะเลือกจากหลักสูตรรายวิชา เพื่อนำมา

เป็นพื้นฐานในการสร้างชุดการเรียนรู้ วิเคราะห์จุดมุ่งหมาย และรายละเอียดเนื้อหาวิชา โดยแยกเป็นสมรรถภาพด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านเจตคติลักษณะ เพื่อกำหนดเป็นสมรรถภาพประกอบการเรียน จะให้เกิดแก่ผู้เรียนสำหรับการสร้างเหมือนการเรียนการสอน 2) ขั้นตอนการออกแบบและพัฒนากิจกรรมการเรียน เมื่อได้สมรรถภาพตามที่ต้องการแล้ว จัดลำดับสมรรถภาพตามขั้นตอนของการเรียนรู้และตามลักษณะของเนื้อหาวิชา กำหนดหน่วยการเรียนการสอน เขียนหน่วยการเรียนการสอน กำหนดสื่อการเรียนการสอน และแบบทดสอบเกี่ยวกับเนื้อหาบทเรียนนั้น 3) ขั้นตอนประเมินชุดการเรียน ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ โดยเนื้อหาสำหรับการสร้างหน่วยการเรียนการสอนเพื่อนำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขหน่วยการเรียนการสอน นำโดยการเรียนการสอนที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มย่อยๆ เป็นการทดลองต้นแบบนำผลไปปรับปรุงใหม่แล้วไปทดลองเพื่อทดสอบหาประสิทธิภาพ (กรแก้ว อัจฉรวรรณ, 2537)

2.6 ความหมายของการวิจัยและพัฒนา

ทางการศึกษาคำว่าการวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา หมายถึงการดำเนินงานพัฒนาทางการศึกษาโดยอาศัยการวิจัยเป็นพื้นฐานหรือเป็นเครื่องมือดำเนินการทั้งนี้โดยมีเป้าหมาย คือใช้เป็นกระบวนการในการพัฒนาและเพื่อตรวจสอบคุณภาพ

รัตนภรณ์ จงไพศาล (2547) ให้นิยามการวิจัยและพัฒนาการศึกษาด้านวัสดุอุปกรณ์และครุภัณฑ์ทางการศึกษา ว่าหมายถึงการวิจัยพัฒนาเกี่ยวกับหนังสือ ตำราเรียน แบบทดสอบ โปรแกรมคอมพิวเตอร์สไลด์ แผ่นฟิล์ม เทปบันทึกเสียง และอื่นๆ เป้าหมายของการวิจัยและพัฒนามุ่งไปที่การพัฒนา วัสดุอุปกรณ์และครุภัณฑ์ทางการศึกษาต้นแบบเพื่อทดลองใช้ และขยายผลการนำไปใช้ต่อไป

สรุปการพัฒนาชุดการเรียนรู้เป็นกระบวนการวิจัยและพัฒนาชุดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสามารถประเมินได้เพื่อขยายผลการนำไปใช้

2.6.1 แนวคิดการพัฒนาการวิจัยและพัฒนา

มีหลักการแนวความคิดพัฒนาดังนี้หลักการวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา ดังนี้ การวิจัยและพัฒนาการศึกษาเป็นการพัฒนาการศึกษาโดยอาศัยพื้นฐานการวิจัยเป็นกลยุทธ์ หรือวิธีการสำคัญวิธีหนึ่งที่ยอมรับใช้ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการศึกษา โดยจะเน้นหลักเหตุผลและตรรกวิทยา ซึ่งมีเป้าหมายคือ ใช้เป็นกระบวนการในการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา แนวคิดในการวิจัยและพัฒนาออกแบ่งออกเป็น 3

ระยะที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เช่นการวิเคราะห์ตัวผู้เรียน โดยเฉพาะทักษะการอ่าน และทักษะการคิดเป็นทักษะพื้นฐานที่สำคัญ และจำเป็นมีจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาในการพัฒนาจึงจำเป็นต้องคัดเลือกผู้เรียน ได้แก่คุณลักษณะความสามารถในการอ่านและความสามารถในการคิด

ระยะที่ 2 แนวทางในการพัฒนาชุดการเรียนรู้ ได้แก่ชุดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการวิเคราะห์ เพื่อพัฒนาความสามารถในการหาวิธีแก้ปัญหา และพัฒนาความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหา

ระยะที่ 3 การทดลอง และปรับปรุงชุดการเรียนรู้ได้แก่การทดลองกับผู้เรียนแบบเดียวเป็นกลุ่มลูกค้ำสนาม (สุนีย์ เหมะประสิทธิ์, 2533)

แนวคิดการวิจัยและพัฒนาของอเลสซีและกอล ได้เสนอแนวทางการวิจัยและพัฒนาบทเรียนช่วยสอน 8 ขั้นตอนคือ 1) กำหนดจุดมุ่งหมายของบทเรียน 2) รวบรวมเอกสารต่างๆตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ 3) ระดมความคิดจากแหล่งต่างๆเพื่อทำเป็นบทเรียน 4) สรุปบทเรียนเป็นของตัวเอง 5) ผลิตบทเรียนเป็นกรอบภาพลงกระดาษ 6) เขียนผังงานของบทเรียน 7) สร้างเป็นบทเรียนและ 8) ประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพของบทเรียน (ซูเกียรติ อีระนิติกุล, 2543)

สรุปแนวคิดการพัฒนาคือกระบวนการนำบทเรียนหรือเนื้อหาวิชาตามขั้นตอนการสร้างประเมินและปรับปรุงจนสามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.6.2 งานวิจัยพัฒนาการศึกษา

ได้มีผู้วิจัยพัฒนาการศึกษาแล้วดังนี้

รัตนารณ์ จงไพศาล (2547) กล่าวถึงการดำเนินงานวิจัยพัฒนาการศึกษาว่าเป็นกระบวนการที่ประกอบไปด้วยขั้นตอนต่างๆ 6 ขั้นตอนมีรายละเอียดการดำเนินงานตามลำดับดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงสำรวจ จะเริ่มต้นด้วยการวิจัยเชิงสำรวจโดยการศึกษาข้อมูลต่างๆ เพื่อนำมาประมวล สรุปใช้เป็นแนวทางวางแผนในการออกแบบพัฒนาผลงานหรือผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาซึ่งการดำเนินงานวิจัยเชิงสำรวจในขั้นนี้ประกอบด้วย 1) การสำรวจสภาพความต้องการจำเป็นในการพัฒนาผลงานหรือผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาแต่ละประเภท 2) สำรวจเอกสารเกี่ยวกับนโยบายของหน่วยงานบังคับบัญชา รายงานการวิจัย และแนวคิดที่เกี่ยวกับผลงานหรือผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่จะดำเนินการพัฒนา 3) สำรวจทรัพยากรการดำเนินงานที่มีอยู่และที่จำเป็นต้องใช้ในการพัฒนาซึ่งได้แก่ งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ตลอดจนเวลา ในขั้นตอนที่หนึ่งนิยมใช้แบบสอบถามความต้องการ แบบสำรวจ รายงานและสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่ต้องการ ทั้งนี้การออกแบบการวิจัยในส่วนนี้เกี่ยวกับแหล่งข้อมูล จำนวนขนาดแหล่งข้อมูล การเก็บวิเคราะห์ข้อมูลก็เป็นไปตามลักษณะวิธีวิจัยเชิงสำรวจทั่วไป ผลการวิจัยที่ได้จากการดำเนินในขั้นตอนนี้ที่ได้รับนำไปใช้เพื่อวางแผนออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาต่อไป

ขั้นที่ 2 การวางแผนออกแบบพัฒนาข้อมูลที่เป็นผลจากการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 และนำ มาประมวลใช้ในการวางแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาดังต่อไปนี้ จัดลำดับความสำคัญและความจำเป็นก่อนหลังในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาแต่ละประเภท เตรียมความพร้อมและประมาณ

การการใช้จ่ายเกี่ยวกับทรัพยากรที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการศึกษานั้นๆพิจารณาผลอื่นๆที่จะเกิดขึ้นตามมาจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา ออกแบบกำหนดรูปแบบผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่จะพัฒนา และดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาตามที่กำหนดรูปแบบไว้ หรือออกแบบการดำเนินการในขั้นที่ 2 โดยใช้วิธีการประชุมระดมสมองวางแผนในกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เป็นกลุ่มผู้บริหาร หรือผู้ ดำเนินนโยบาย และกลุ่มผู้ลงมือปฏิบัติ นอกจากนั้นก็อาจจะมีการประชุมหรือจัดจ้างผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านผลิตภัณฑ์ด้านการศึกษาอีกด้วย

ขั้นตอนที่ 3 การวิจัยเชิงทดลองหลังจากออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์การศึกษาในขั้นตอนที่ 2 เสร็จเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อไปเป็นการทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวซึ่งในขั้นตอนการทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ทางการศึกษานี้ จะดำเนินการในลักษณะของการวิจัยเชิงทดลองโดยมีการออกแบบและแผนการวิจัยเชิงทดลองเกี่ยวกับการใช้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง สำหรับการทดลองการควบคุมตัวแปรต่างๆและรวมไปถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูลตามปกติ การทดลองผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่พัฒนาขึ้นมานั้นจะเป็นการศึกษานำร่อง ซึ่งนิยมใช้กับจำนวนกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก เช่นอาจนำไปทดลองใช้กับกลุ่มทดลองประมาณ 3 ถึง 10 คน สำหรับการรวบรวมข้อมูลนั้นอาจใช้แบบทดสอบ แบบสอบถาม การตรวจสอบ ผลงานการสังเกตการสัมภาษณ์ก็ได้ ขึ้นอยู่กับว่าข้อมูลที่ต้องการเก็บรวบรวมนั้นมีลักษณะอย่างไร

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงและพัฒนา เมื่อเป็นการทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาในขั้นตอนที่ 3 จะทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อบกพร่องหรือข้อจำกัดของผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่พัฒนาขึ้นข้อมูลเหล่านี้จะได้รับการนำไปประกอบพิจารณาปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาบางส่วนบางด้านของผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาทั้งในแง่ของการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นโดยตรง และการปรับปรุงวิธีการนำผลิตภัณฑ์ไปใช้

ขั้นตอนที่ 5 การวิจัยเชิงประเมิน เมื่อดำเนินการปรับปรุงให้ผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาตามข้อบกพร่องที่พบจากการทดลองใช้ในครั้งแรก ก็ให้นำผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ใหม่อีกครั้งโดยมีการขยายจำนวนกลุ่มตัวอย่างหรือกลุ่มเป้าหมายที่จะทดลองให้มีขนาดใหญ่ขึ้น อย่างไรก็ตามในการดำเนินการในขั้นตอนนี้มีลักษณะคล้ายกับการวิจัยเชิงทดลอง แต่ในการตรวจสอบผลิตภัณฑ์ทางการศึกษานอกจากจะอาศัยผลจากการทดลองเพียงอย่างเดียวแล้วยังต้องมีการตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นอย่างรอบด้าน ทั้งในแง่ของทรัพยากรหรือปัจจัยนำเข้า กระบวนการผลิต และผลกระทบในระหว่างดำเนินการ การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่ดำเนินงาน ในขั้นนี้นิยมใช้แบบทดสอบแบบสอบถาม และแบบตรวจสอบรายการ ในขณะที่การวิเคราะห์ข้อมูลนั้นจะเป็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยอาศัยวิธีการทางสถิติ ใช้วิเคราะห์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และแบบแผนการทดลองที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 6 การปรับปรุงขยายผล นำข้อมูลที่ได้จากการดำเนินงานวิจัยในขั้นตอนที่ 5 อาจจะทำให้มีการปรับปรุงหรือผลิตภัณฑทางการศึกษาในบางด้าน เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น หลังจากการปรับปรุงแล้ว ก็จะมีผลิตภัณฑทางการศึกษานั้นๆเฉพาะกรณีที่เป็นผลิตภัณฑทางการศึกษาประเภทวัสดุครุภัณฑ หลังจากนั้นก็ดำเนินการเผยแพร่รายงานผลการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑทางการศึกษาที่จัดทำขึ้น รวมทั้งการนำเสนอตัวอย่างผลิตภัณฑและเผยแพร่ผลิตภัณฑทางการศึกษานั้นไปใช้ในหน่วยงานทั้งนี้ โดยมีเป้าหมายที่ต้องการขยายผลของการใช้ผลิตภัณฑทางการศึกษาดังกล่าวให้กว้างขวางต่อไป

สรุปการดำเนินงานวิจัยพัฒนาการศึกษาเป็นกระบวนการประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆเช่นการสำรวจ พัฒนาออกแบบสร้าง ประเมิน ปรับปรุง และขยายผลนำข้อมูลไปใช้

2.7 วิจัยที่เกี่ยวข้อง

รุ่งฟ้า กิติญาณสันต์ (2552) ได้ทำการวิจัยในประเด็นการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของนิสิต: การสะท้อนจากระบวนการวิจัยปฏิบัติการ พบว่ากระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองของนิสิตศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา มีรูปแบบการเรียนรู้คือ กำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ วางแผนการทำงานและการแก้ปัญหา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประเมินตนเอง เห็นคุณค่าและประโยชน์ของสิ่งที่เรียน และนำไปประยุกต์ใช้ โดยมีแนวทางการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการทำงานตามความสนใจ การเขียนบันทึกการเรียนรู้ การตั้งคำถามและตอบคำถาม การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการศึกษางานวิจัย

อัญชลี อดิแพทย์ (2554) ได้ทำการศึกษารูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารทางท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ตำบลท่าศาลา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่ารูปแบบของการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารทางท่องเที่ยว ควรเป็นรูปแบบของสื่อบทเรียนที่สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองในลักษณะของสมุดพกพาที่มีรูปภาพ คำศัพท์ภาษาอังกฤษเฉพาะด้านตามความต้องการของผู้ให้บริการและมีหน้าบันทึกคำศัพท์ที่ผู้ใช้พบใหม่

การพัฒนาการเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยตนเองของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาผ่านการเรียนการสอนรายวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารและทักษะการเรียนรู้ ของบุบผา อยู่ทรัพย์ (2555) การเก็บข้อมูลประกอบการแจกแบบสอบถาม 2 ครั้ง เพื่อวัดระดับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยตนเองของนักศึกษา ก่อนและหลังการใช้คู่มือนักศึกษา ซึ่งแจกนักศึกษาหลังการเก็บข้อมูลครั้งแรก และมีการเปรียบเทียบระดับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยตนเองทั้งก่อนและหลังการใช้คู่มือนักศึกษา ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวม นักศึกษามีระดับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยตนเองในระดับต่ำ ก่อนการใช้คู่มือ

นักศึกษา แต่ระดับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยตนเองของนักศึกษาหลังการใช้คู่มือนักศึกษา เพิ่มขึ้น เป็นระดับปานกลาง และผลวิจัยยืนยันว่าระดับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยตนเองของนักศึกษาก่อน และหลังการใช้คู่มือนักศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 สรุปได้ว่า การสอนกลวิธีการ เรียนรู้ด้วยตนเองให้แก่นักศึกษาในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ สามารถพัฒนาความสามารถในการ เรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยตนเองให้นักศึกษาได้

ลลิตา ภูทอง (2553) ศึกษาการสื่อสารภาษาอังกฤษของผู้นำและสมาชิกชุมชนในเขตจังหวัด เชียงใหม่และเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษของ ผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชน ในจังหวัดเชียงใหม่และเชียงรายและ 2) ศึกษาโอกาสและสภาพปัญหาการสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชนจากแหล่งท่องเที่ยวชุมชน 10 ชุมชน ซึ่ง อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์และวิเคราะห์ ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามด้วยวิธีทางสถิติเพื่อหา ร้อยละ คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนสื่อสารด้วย ภาษาอังกฤษไม่ได้ ร้อยละ 68 ส่วนกลุ่มที่สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้มีความสามารถในการสื่อสาร ด้านทักษะการฟังและการพูดภาษาอังกฤษอยู่ในระดับปานกลาง และมีความสามารถในการ อ่านและการเขียนอยู่ในระดับน้อย ด้านโอกาสในการสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่อใช้ในการดำเนิน กิจกรรม การท่องเที่ยวชุมชน พบว่าผู้นำและสมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนมี โอกาสในการสื่อสารอยู่ในระดับน้อย ส่วนปัญหาในการสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่อดำเนินกิจกรรมการ ท่องเที่ยวชุมชน